



UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA

STAV JAVNOSTI O RTV TAKSI

-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Amina Hodžić

Broj indeksa: 913/II K

Mentor:

doc.dr.Mustafa Sefo

Sarajevo, juni 2019.

Sadržaj

UVOD	5
1. Problem i predmet istraživanja	7
1.1. Problem i predmet istraživanja	7
1.2. Predmet istraživanja	8
1.3. Vremensko određenje predmeta istraživanja.....	9
1.4. Prostorni određenje predmeta istraživanja	9
1.5. Naučni i društveni ciljevi istraživanja	9
1.4. <i>Naučni cilj</i>	10
1.5.2. <i>Društveni cilj</i>	10
1.6. Hipoteze i indikatori.....	10
1.6.1. <i>Hipoteze</i>	10
1.6.2. <i>Indikatori</i>	11
1.7. Metode istraživanja	11
1.7.1. <i>Metoda analize (sadržaja) dokumenta</i>	11
1.7.2. <i>Metoda probavljanja podataka (anketa)</i>	11
1.8. Bitni kategorijalni pojmovi (definiciji i klasifikacija).....	12
2. Mnjenje, znanje i vjerovanje	12
2.1. Teoretska osnova javnog mnjenja	13
2.2. Način određivanja predmeta javnosti	16
2.3. Politička javnost- subjekt javnog mnjenja.....	20
2.4. Socio-psihološka komponenta javnog mnjenja.....	22
2.4.1. <i>Sociološka uslovljenost javnog mnjenja</i>	22
2.4.2. <i>Psihološka komponenta javnog mnjenja</i>	24
2.4.1.1. <i>Individualni nivo</i>	24
2.4.1.2. <i>Grupni nivo</i>	24
2.4.1.3. <i>Institucionalni nivo</i>	25
2.5. Vrste javnosti kroz historiju i njihova klasifikacija.....	26
2.5.1. <i>Reprezentativna javnost</i>	27
2.5.2. <i>Literarna javnost</i>	28
2.5.3. <i>Građanska javnost po Habermasu</i>	28
3. Nastanak medija	31
3.1. Razvoj javnog radio-televizijskog servisa u Evropi.....	34
3.1.2. Prvi javni televizijski servis BBC	34
3.3. Modeli finansiranja javnih servisa.....	35

3.4. RTV taksa u modelima finansiranja Evropskih zemalja	36
3.4. Faktori koji djeluju na RTV taksu.....	38
4. Javni RTV servis u Bosni i Hercegovini	41
4.1. RTV taksa u Bosni i Hercegovini.....	44
4.1.1. <i>Podaci o broju pretplatnika za 2018 godinu</i>	48
4.2. Nerazriješeni računi među javnim RTV servisima.....	48
4.3. Zakon o izvršnom postupku FBiH i RS-a	50
4.4. Kablovski operateri u Bosni i Hercegovini	57
4.5. Zakon o zaštiti potrošača Bosne i Hercegovine	58
4.6. Analiza trenutnog načina naplate	59
4.7. Projekcija naplate putem računa za elektičnu energiju	59
4.8. Oslobađanje od obaveze RTV takse.....	62
5. Rezultati istraživanja	62
5.1. Metodologija istraživanja.....	63
5.2. Analiza rezultata dobijenih na osnovu anketnog ispitivanja	64
5.3. Zaključna razmatranja	72
LITERATURA	76

Lista skraćenica:

RTV taksa- Radiotelevizijska taksa

JRTV sistem —Javni radiotelevizijski sistem

JRTV servis — Javni radiotelevizijski servisi

BHRT- Javni radiotelevizijski servis Bosne i Hercegovine

RTV FBiH — Radiotelevizija Federacije Bosne i Hercegovine

RTRS — Radiotelevizija Republike Srpske

Odbor JRTV sistema — Odbor Javnog radiotelevizijskog sistema

RAK— Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine

DERK — Državna Regulatorna komisija:za energetiku

FERK — Regulatorna komisija.za energetiku u_ Federaciji BiH

RERS- Regulatorna komisija za energetiku Republike Srpske

TVSA- Televizija Sarajevo

JM- Javno mnijenje

EBU- Evropska radiodifuzijska unija

UVOD

Javni Radio-televizijski servisi u Bosni i Hercegovini odraz su jedinstvenog kompleksnog ustavnog uređenje države, koja se sastoji od dva entiteta, koja imaju svoje vlade, definirani kao Federacija BiH i Republika Srpska, i Brčko distrikta, u kojoj žive tri konstitutivna naroda Bošnjaci, Hrvati, Srbi i ostali, te tri jezika i dva pisma. Federacija BiH sastoji se od 10 kantona, četiri s pretežno bošnjačkim stanovništvom, četiri s pretežno hrvatskim stanovništvom i dva mješovita kantona, koji također imaju svoje kantonalne vlade, te manji bh.entitet, Republika Srpska, u kojoj živi većinsko srpsko stanovništvo. Pored toga, Brčko distrikt je zasebna jedinica sa svojom vladom, i ne pripada ni jednom od dva entiteta. Država ima i centralnu vladu, u kojoj se, kao i u ostalim vladama, mora osigurati odgovarajući procenat konstitutivnih naroda i ostalih, dok se u Dom naroda predstavnici biraju prema teritorijalnim i etničkim kriterijima. Kolektivno predsjedništvo iz tog razloga ima tri člana, po jednog predstavnika iz svakog konstitutivnog naroda, dok ova prava očekuju i kategorije ostalih, u ovom slučaju implementiranje presude Sejdžić-Finci, koja je jedan od uslova za ulazak u Evropsku Uniju.

Složeno ustavno uređenje posljedica je agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, u kojoj se i danas, 25 godina nakon rata osjećaju međuetničke tenzije, i u kojoj predstavnici naroda na svim nivoima propagiraju interes etničke skupine iz koje dolaze- jednog naroda, a ne interes cijelokupne države. Sve ovo dovodi do vrlo teške i složene situacije u svim društvenim aspektima, a tako i djelovanjem i opstankom javnih RTV servisima, uređivačkom politikom ali sistemom naplate RTV takse kao i stavom javnosti o ovom problemu.

Transformacija državnih TV mreža započela je 1998.godine , kojeg čine tri emitera unutar javnog RTV servisa zakonom definirani kao emiteri za cijelokupno stanovništvo na teritoriji koju pokrivaju. Entitetski emiteri pokrivali su teritoriju entiteta dok je državni emiter pokrivaо teritoriju cijele države, s izuzetkom teritorija koje tada nisu bile pokrivene signalom. Razvijanjem kablovskih operatera, danas su sva tri emitera dostupna na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Televizija Sarajevo počela je s radom u junu 1961. godine kao peti TV centar u tadašnjoj Jugoslaviji, a tek 1967.godine počinje pratiti dešavanja u svojoj republici, te 1971.godine

počinje i sa emitiranjem informativnih emisija. Početkom ratnih zbivanja ovi TV centri postaju državni emiteri svojim djelovananjem. Nakon prestanka ratnih djelovanja, 1996.godine Visoki predstavnik osniva OBN televiziju, a nakon toga 2001.godine uspostavljena je i Regulatorna agencija za komunikacije, kao neovisna institucija koja regulira područje telekomunikacija i elektronskih medija. Javni RTV servis osnovan je Prvom Odlukom Visokog Predstavnika o restrukturisanju sistema javnog emitovanja u Bosni i Hercegovini 2000.godine. Krajem maja 2002.godine Visoki predstavnih u BiH Wolfgang Petritsch nametnuo je Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine čime je počela i reforma javnih servisa. Zakon o javnom RTV sistemu BiH usvojen je krajem 2005.godine. Počivao je na ideji tri emitera jedna logistika. Sistem javnog emitiranja u Bosni i Hercegovini sačinjavaju Radio-televizija Bosne i Hercegovine, Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine i Radio televizija Republike Srpske i Korporacija javnih RTV servisa Bosne i Hercegovine. (član 3.Zakona o Javnom RTV sistemu BiH, 01/08). Korporacija, koju su emiteri trebali formirati najkasnije 60 dana nakon usvajanja zakona, nikad nije formirana. Njen mandat obuhvato bi uvođenje novih tehnologija, upravljanje transmisijskom mrežom, međunarodno predstavljanje emitera, kupovinu prava za prikazivanje stranih programa, upravljanje reklamama, usuglašavanje različitih sistema, politika djelovanja i procedura sadašnja tri emitera. Međutim, zakoni koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem ne reguliraju detaljno ni odnose i saradnju između tri emitera, a ni između njih i Korporacije. Njena uspostava i upravljanje ovisi isključivo o dobroj volji tri emitera. Kao rezultat toga, zbog neslaganja i sukoba između javnih emitera, Korporacija još nije uspostavljena, a nema ni dogovora oko naplate RTV takse. Republika Srpska donijela je Zakon o Radio-televiziji Republike Srpske u maju 2006. godine, a Federacija BiH Zakon o Radio-televiziji Federacije BiH u julu 2008.godine.

Model finansiranja javnih emitera u Bosni i Hercegovini je mješovit, uključujući RTV pretplatu i prihode od reklama. Naplata RTV takse od 2005. godine do 2017. povjerena je telekom operaterima. Podaci su pokazali da pored nedovoljnog stepena naplate putem telekoma broj preplatnika pada sve većim intenzitetom, zbog prelaska stanovništva na druge vidove telekomunikacionih veza. U posljednjim godinama pad preplatnika je veći od 10 % godišnje, a JRTV servisi trpe milionske gubitke koji su djelovali na stabilnost i onemogućili razvoj JRTV servisa u korak sa evropskim standardima. Odbor JRTV sistema u Bosni i Hercegovini na sjednici koja je održana u Sarajevu 21.4.2015 godine jednoglasno,je usaglasio novi model naplate RTV takse koja bi se naplaćivala uz račune za isporučenu električnu energiju, te dokument proslijedili Parlamentu BiH na usvajanje. To podrazumijeva da tri javna servisa (BHRT, RTV FBiH i RTRS) sklope odgovarajuće ugovore sa

elektrodistributivnim preduzećima u Bosni i Hercegovini koji bi sadržavali i odgovarajuću proviziju za navedenu uslugu. Ovaj model prikupljanja RTV takse poznat je i primjenjuje se u zemljama članicama EBU.

Od 1.septembra 2017.godine u jednom dijelu Federacije BiH se vrši naplata RTV takse putem računa za utrošenu električnu energiju. Ovaj način naplate RTV takse vrši se u jednom dijelu Federacije, odnosno onom koji Elektroprivreda BiH pruža usluge električne energije. U Republici Srpskoj, naplata RTV takse provodi se putem Inkaso službe, Pošte RS-a i elektronskim putem. Telekom operater HT Mostar je od septembra 2016. godine prestao sa fakturisanjem RTV takse svojim pretplatnicima, i Federalnoj televiziji dostavio spiskove pretplatnika koji su plaćali RTV taksu putem istog i dostavio inkasantima na naplatu. Spisak je ažuriran u bazu pretplatnika Inkaso naplate. Nakon toga, Elektroprivreda HZ HB Mostar, odbila je naplaćaviti RTV taksu, tako da u drugom dijelu Federacije BiH, konkretnije zapadnoj Hercegovini naplata je minimalna. I preko telekom operatera HT Mostar, naplata je bila vrlo mala, dok je nakon prestanka ove vrste naplate RTV takse, još manja. Kao razlog tome, građani u Hercegovini, navode politizaciju javnih RTV servisa.

Reguliranje medijskih sadržaja nadležnost je novinarske profesije i nezavisnih medijskih institucija, u BiH je to Regulatorna agencija za komunikacije, koja ima mandat za provjeru ispunjavanja uvjeta izdavanja dozvole i praćenja primjene etičkih standarda u elektronskim medijima, definiranim Kodeksom o audiovizuelnim medijskim uslugama.

Naplata Radio-televizijske takse u Bosni i Hercegovini nije regulisana, što je tema istraživanja. Javni RTV servisi u BiH već godinama opstaju uz minimalna finansijska sredstva. Stabilno finansiranje javnih RTV servisa znači ispunjavanje njihove izvorne uloge i rada u interesu javnosti.

1. Problem i predmet istraživanja

1.1. Problem i predmet istraživanja

Problem istraživanja je zakonska i pravna neregulisanost naplate RTV takse u Bosni i Hercegovini. Način naplate RTV takse određuje i uspostavlja Odbor Sistema RTVBiH. Naplatu RTV takse u Federaciji BiH vrši RTVFBiH, u Republici Srpskoj RTRS, dok u Brčko

distriktu naplatu vršu RTVBIH. Raspodjela RTV takse se vrši na način da 50 % prihoda pripada BHRT, dok po 25% pripada entitetskim televizijama. Od 1.septembra 2017.godine u jednom dijelu Federacije BIH se vrši naplata RTV takse putem računa za utrošenu električnu energiju. U drugom dijelu Federacije BiH, područje Hercegovine, nije ragulisan sistem naplate RTV takse. U Republici Srpskoj, naplata RTV takse provodi se putem inkasant službe, Pošte RS-a i elektronskim putem. Nije reguliran ni sistem prinudne naplate RTV takse. Ustavni sud FBiH je 2008. presudio da “računi ili izvodi iz poslovnih knjiga javnih servisa u odnosu na potraživanja RTV takse ne predstavljaju vjerodostojnu ispravu”. Po Zakonu o izvršnom postupku FBiH, računi za RTV taksu nisu vjerodostojna isprava (Član 29. Stav 2. Zakona o izvršnom postupku FBiH). Zakon o izvršnom postupku u RS-u omogućava da javni RTV servisi na osnovu dugovanja bilo kojeg fizičkog lica za RTV taksu, mimo sudske procedure, traže potraživanje sredstava za isplatu dugovanja, dok po Zakonu o izvršnom postupku u FBiH ta procedura, bez obzira o kolikom dugovanju je riječ, mora ići preko Suda, s mogućnošću utuživanja samo za prethodnu godinu, što znači da Federalna televizija mora svake godine tužbom tražiti dugovanja za RTV taksu. Na Federalnoj televiziji kažu da sudovi u 2019. godini rješavaju predmete predate u 2002. Godini za potraživanje dugovanja po osnovu RTV takse.

Zakon o javnom RTV sistemu BiH, član 18, kaže da način naplate RTV takse određuje i uspostavlja Odbor sistema. Odbor sistema sastoji se od 12 članova, po četiri predstavnika iz svakog javnog RTV servisa. Trenutni način naplate u RS-u nije donesen na ovaj način, odnosno RTRS samostalno naplaćuje pretplatu putem Pošte RS-a i elektronskim putem, bez odluke Odbora sistema, dok FTV naplaćuju u Federaciji BiH a BHT u Brčko distriktu.

1.2.Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je bosanskohercegovačko javno mnjenje. Prema posljednjem popisu stanovništa iz 2013.godine, u BiH živi 50,11% Bošnjaka, 15,43% Hrvata i 30,78 % Srba. U Republici Srpskoj, gdje živi većino srpsko stanovništvo, procenat naplate RTV takse je 80 %. U Federaciji, gdje je većinsko bošnjačko i hrvatsko stanovništvo, nivo naplate je 60 %. Prema posljednjem popisu stanovništa iz 2013.godine, u BiH živi 3.531.159 stalnih stanovnika. Od toga, u entitetu Federacija BiH živi 2.219.220 stanovnika (62,85 posto), u entitetu Republika Srpska 1.228.423 stanovnika (34,79 posto) te u Distriktu Brčko 83.516 stanovnika (2,37 posto).

Ukupan broj preplatnika u FBiH je 660 000, dok je u RS-u 328 000, podaci su Odjela za RTV takstu Federalne televizije.

Stanovnici koji koriste usluge Elektroprivrede BiH, većinski plaćaju RTV taksu. U Hercegovini, nije regulisan način naplate, tako da mali broj građana plaća RTV taksu putem inkaso službi. Najveće nezadovoljstvo ulogom javnih RTV servisa iskazuje hrvatski narod. Čak su zastupnici većine hrvatskih stranaka u državnim institucijama javno pozivali na neplaćanje pretplate. Kao razlog tome navode politizaciju javnih RTV servisa. Među Hrvatima u BiH vlada mišljenje da javni RTV servisi ne obavljaju svoju dužnost nepristrasnog izvještavanja i rada u službi građana. Sve ovo dovodi do nezadovoljstva hrvatskog naroda u Federaciji BiH, te njihovi zastupnici u Parlamentu BiH, traže preustroj Javnih servisa i treći kanal, odnosno zaseban RTV servis koji bi bio dominantno hrvatski.

1.3.Vremensko određenje predmeta istraživanja

Za istraživanje ove teme obuhvaćen je period od 01.01.2007.-31.12.2018. godine

1.4.Prostorni određenje predmeta istraživanja

Obuhvata istraživanje javnog mnijenja u BiH.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja je intradisciplinarnog karaktera. Do ključnih saznanja doći ćemo putem komunikologije čije metode istraživanja predstavljaju primarne informacije prilikom rješavanja problema. Zakone i etiku ćemo koristiti prilikom ukazivanja na nepoštivanje zakonskih odredbi u BiH prilikom naplate RTV takse.

1.5.Naučni i društveni ciljevi istraživanja

Cilj svakog istraživanja, pa i ovoga, je produbljivanje suštine predmeta istraživanja i po mogućnosti rješavanje tog problema. Dakle, cilj je nešto postići, doći do novog saznanja o pitanju koje je predmet istraživanja, tj. doći do saznanja pojave, svojstava, suštine problema i prakse u cjelini. I ova tema istraživanja je pažljivo odabrana i implicira ciljeve istraživanja kao sastavni dio naučne zamisli kojom se iskazuje mišljenje javnosti o rtv taksi.

1.4. Naučni cilj

Naučni cilj ovog istraživanja je proširiti spoznaje o temi i uočiti razloge zbog kojih dio javnosti odbija plaćati rtv taksu kao i podići svijest o značaju javnih RTV servisa u BiH . Cilj je predstaviti trenutni način naplate RTV takse, koji je kompliciran. Svako naučno istraživanje, pa i ovo, ima svoj društveni cilj. On se ogleda u prikupljanju, i tumačenju određenih činjenica koje imaju krajnji cilj da potiču napredak društvene zajednice.

1.5.2. Društveni cilj

Društveni cilj ovog istraživanja se ogleda u tome što će bosanskohercegovačko društvo dobiti određena saznanja o sistemu naplate RTV takse koji se razlikuju u određenim dijelovima BiH, kao i razloge za neplaćanje. Svrha je, takođe, motivisati nadležne institucije za rješenje ovog problema kao i studente za njihova daljnja istraživanja. Cilj je da svaki građanin, nezavisno od profesije, razvije svijest o značaju javnih RTV servisa i plaćanja RTV takse.

1.6. Hipoteze i indikatori

1.6.1. Hipoteze

- 1. Generalna hipoteza:** Potrebno je uspostaviti jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou države Bosne i Hercegovine.
- 2. Posebna hipoteza 1:** Neregulisanost naplate RTV takse javnom mnjenju omogućava neplaćanje iste.
- 3. Posebna hipoteza 2:** Broj građana koji plaćaju RTV taksu je znatno niži od evropskog prosjeka i zemalja regiona.
- 4. Posebna hipoteza 3:** U BiH je nizak nivo svijesti građana o značaju javnih RTV servisa.

1.6.2. Indikatori

Zakonske odredbe, deklaracije, dokumenti, knjige, prilozi, vijesti, članci i sadržaji na javnim RTV servisima koji su u vezi s predmetom istraživanja, pismeni i usmeni iskazi ispitanika.

1.7. Metode istraživanja

Metode koje će koristiti prilikom izrade magistarskog rada su metoda analize (sadržaja) dokumenta i metoda pribavljanja podataka (anketa).

1.7.1. Metoda analize (sadržaja) dokumenta

Ovom metodom će se koristiti prilikom istraživanja javnog mnijenja i njegovog odnosa prema naplati RTV takse i značaju javnih RTV servisa koje će biti predmet istraživanja ovog rada, koristeći literaturu, knjige, priloge, članke, zakonske odredbe ali i interne dokumente javnih RTV servisa. „Analiza „sadržaja“ dokumenta prihvata se kao empirijska metoda istraživanja, ali ne i kao metoda sakupljanja podataka. Prema angažovanju čula može se smatrati auditivnom, vizuelnom, audiovizuelnom i faktičkom metodom saznanja. Ipak, specifičnost ove metode je u tome što ona nije samo metoda empirijskih, već je i metoda teorijskih istraživanja. Ne zapostavljajući ulogu čula, ovom metodom prevashodno otkrivamo smisao, značenje i značaj podataka promišljanjem sadržaja i forme dokumenata.“ (Nuhanović A.,2005:53)

1.7.2. Metoda probavljanja podataka (anketa)

Anketa – koristit će je kako bih stekla uvid u stavove ispitanika o značaju plaćanja RTV takse i značaju javnih RTV servisa.

1.8. Bitni kategorijalni pojmovi (definiciji i klasifikacija)

Javno mnjenje

„Termin javno mnjenje (engl. Public Opinion) je mišljenje pripadnika pojedinih ili više društvenih grupa o tome kako treba riješiti pitanja bitna za grupu kao cjelinu ili je u pitanju opći interes čitave zajednice. Pojedini članovi zajednice ili određenih grupacija ne učestvuju podjednako u formiranju javnog mnjenja. Zato se smatra da javno mnjenje nije zbiur individualnih mišljenja, već je u pitanju mišljenje koje izražavaju pojedinci određenih socijalnih grupa. Javno mnjenje ne predstavlja mišljenje pojedничкиh uskih ili privilegovanih grupa, već mišljenje većine pripadnika dotične grupe“ (Nuhanović A, 2005:1).

RTV taksa

„Je taksa za posjedovanje radio ili TV prijemnika u domaćinstvu i kod pravnog lica“ (član 2. Zakona o JS RTVFBiH)

Javni RTV servis

„Je fizičko ili pravno lice s uredničkom odgovornošću za pripremu usluge radio, televizijskog i multimedijalnog programa namjenjenog emitiranju za javnost ili prijenosu programa za treća lica u smislu Zakona“ (član 2. Zakona o JS RTVFBiH)

Politika

„Je djelatnost u vezi s državom, umijeće vođenja države. U općem smislu moć posredovanja u nekim društvenim odnosima i moć uticaja na rješavanje tih društvenih odnosa.“ (Beridan, 2001: 288)

2. Mnjenje, znanje i vjerovanje

Već kod grč. Filozofa dolazi do diferencije mnjenja i znanja (Parmenid). Inače, mnjenje ima korijen u grč. riječi „doxa“ dok moderni izraz u engl. i franc. jeziku je preuzet iz lat. riječi opinio. Izraz „doxa“ prvi je označio Ksenofon, a potpuniju analizu dao je njegov učenik Protagora koji mnjenje direktno suprotstavlja razumu. Sve do pojave djela Hobbesa, Lockea i

Humea, mnijenje je suprotstavljeno „razumskoj prosudbi“ i imao je pogrdne konotacije (common opinon, general opinon, vulgar opinon). Locke mnijenje povezuje sa narodnim tradicionalizmom (moral) te ono ima značaj neformalne društvene kontrole. Hobbes svoje shvaćanje mnijenja povezuje sa sferom religijskih uvjerenja, dok Hume pridaje mnijenju ulogu soc. arbitra. Prema ovim misliocima mnijenje dobiva na značaju, ali više kao moral i etički konsenzus, jer nema utjecaja na vođenje javnih poslova. Drugi filozofi će razlikovati 3 spoznajna stepena: mnijenje, vjerovanje i znanje. Prema Kantu :

Mnijenje je mišljenje u koje nismo subjektivno potpuno uvjereni, niti je dovoljno objektivno zasnovano.

Vjerovanje se odlikuje subjektivnom uvjerenosću, ali nije objektivno zasnovano.

Za **znanje** je karakteristična puna subjektivna uvjerenost, a i objektivno je dovoljno zasnovano.

Prema Kantu vjerovanja ne mogu biti predmet nauke (znanja), a činjenice koje su predmet znanja nisu predmet vjerovanja. Iako se oni dopunjaju uz mogućnost nesmetanog razvoja svako u svom području, uz pretpostavku da ostaju u granicama vlastitog miljea i da ne prelaze u ono suprotno. Kant smatra da je tradicija krajnje kondenzovana i nataložena i koju čine mnijenja mrtvih i naslijede predrasuda.

Tradicija je ta koja uvijek ostaje nacionalna ali je i dublja i stabilnija nego JM. Mnijenje je utoliko jače ukoliko je tradicija manje snažna. Tradicionalne vrijednosti ostaju uzor čovjeka za procjenjivanje stvari i pojava. Ideološka komponenta u strukturi ponašanja mora biti prisutna u djelatnostima gdje su ljudski kolektivi prinuđeni da zauzimaju ocjenjivački stav prema svijetu. Diferenciranost ideologija je odraz struktuiranosti društva, koje za rezultat imaju diferencirane grupe koje imaju različit odnos, viđenje i projekciju svijeta. Ideologija i JM svojim djelovanjem na ponašanje ljudi određuju njihovu pol. svijest. Jezgro te pol. svijesti jesu njihove ideologije.

2.1. Teoretska osnova javnog mnijenja

J.J.Rousseau je prvi mislilac koji je sintagmu JM upotrijebio s jasnim pol. konotacijama i prepoznatljivim obilježjima. Bilo je izraza koji su se upotrebljavali i prije ovog definisanja, ali su se odnosili na moralna uvjerenja, narodnu tradiciju i zdrav osjećaj za razum i istinu. U

svojim analizama JM Rousseau je jasno naznačio njegovu soc.-pol.ulogu razlikujući „volju svih“ (volonte de tous) koju sačinjava zbir privatnih, egoističnih volja, od „opće volje“ (volonte generale) koja ima u vidu opći socijalni interes a sačinjavaju je „navike, moral, običaji i iznad svega JM“. Rousseau je narod smatrao za jednu nedovoljno obrazovanu masu. On „općoj volji“ pridaje samo moral, snagu, oduzimajući joj pravo da raspravlja i rezonuje na pol. način. On nastajanje i formiranje javnosti veže za pol.aktivnost na zborovima gdje se aklamacijom odlučuje i donose zakoni, bez rezonovanja (suočavanja, mišljenja) i kreacije ali je ona po njemu faktor ukupne pol. zbilje. Engleski filozof J. Bentham JM daje veći značaj i izrazitiju pol. funkciju smatrajući da je javnost sposobna i da „utjelovljuje mudrost i pravičnost cijelog svijeta“. Kant smatra da istinska politika ne može učiniti nijedan korak prije nego što se pokloni moralu i, mada je politika po sebi velika vještina, njen povezivanje sa moralom nije uopšte nikakva vještina, jer moral presjeca čvor koji politika nije u stanju da razrješi čim se suprotstave jedna drugom.

„ Prema Kantu, mnjenje je mišljenje, skljono promjenama, u koje nismo potpuno uvjereni, dok je vjerovanje obrnuto. Nauka ili znanje je puno subjektivne umjerenosti i objektivno je zasnovana. Nauka mora ulaziti u nepoznato da bi došla do istine“ (Nuhanović A, 2005:4).

O raspavama „učenih“ narod ne odlučuje već se jednostavno miri sa tim, pošto ništa od toga svega ne razumije. Ipak Kant dodaje da se javnost ne realizuje u replici učenih već i u javnoj upotrebi uma svih onih koji su dorasli za to.

Javna upotreba sopstvenog uma mora uvijek biti slobodna i sama kao takva može unijeti prosvjećenost među ljudima. Privatna upotreba može se često ograničiti a da se time napredak prosvjećenosti ipak bitno ne ometa. Privatna sfera se konstituiše od publike koja pol. rezonuje i u koju imaju pristup samo privatni vlasnici. Procese koji se dešavaju prilikom rezonovanja privatnosti ljudi Kant naziva „javnim usaglašavanjem“, a Hegel „javnim mnjenjem“. Formalno, subjektivna sloboda da pojedinci kao takvi imaju i ispoljavaju svoje vlastite sudove mnjenja i savjete o općim poslovima, javlja se u zajedništvu koje se zove JM. Princip modernog svijeta zahtjeva da ono što svaki pojedinac treba da prihvati mora biti pokazano pojedincu kao opravdano. Dok je Kantu javnost rezonovanje temeljni kamen istinitosti na čemu se ono dokazuje tako da važi za um svakog čovjeka, kod Hegela je JM ono što čovjek zamišlja kod kuće pred svojom ženom ili svojim prijateljima. Pošto je upotreba uma stvar učenih ljudi (Kant) nauka se za Hegela nalazi izvan domena JM. Bez obzira što je JM odraz zdravog ljudskog razuma ono je prisutno u narodu u vidu predrasuda ali u toj iskrivljenosti održava „istinske potrebe i ispravne tendencije zbiljnosti“. Međutim, javnost nije ona

neophodna snaga koja s pravom kritikuje vlast i njene nosioce, jer ona putem njih tek dolazi u mogućnost spoznaje njene važnosti kako bi je poštovala.

Na taj način vlast i njeni činovnici su jedno od najznačnijih sredstava obrazovanja javnosti. Javnost nije više u službi prosvećivanja, niti sfera u kojoj se um ostvaruje. Ona je u službi integracije subjektivnog mišljenja u objektivitet "koji je duh sebi dao u obličju države". Hegel odbacuje saglasnost politike sa moralom jer za njega opća dobrobit države „ima sasvim drugo opravdanje nego dobrobit pojedinca“. Za Marks-a je JM lažna svijest jer ono pred samim sobom krije svoj istinski karakter maske buržoaskih klasnih interesa. Kapitalizam je po svojoj antagonističkoj ishodnici prepušten sam sebi jer počiva na prisvajanju viška vrijednosti stvorenog od strane onih koji posjeduju samo radnu snagu kao robu i u kome su šanse soc. uspona od najamnog radnika do vlasnika sve manje. Tako se ukida i najmanja sumnja u mogućnost realizacije ideje građanske javnosti jer joj nedostaju pretpostavke za jednakost šansi da se marljivošću i talentom postigne status vlasnika. Nema više znaka jednakosti između vlasnika i čovjeka jer je sve očitiji sukob vlasnika i najamnika gdje vlasnici, da bi realizovali svoj interes, to mogu održati primjenom sile prema drugima. Marks svoje vizije dokidanja antagonizma građanske javnosti i odvojenosti javne od privatne sfere vidi u „paroli“ područtvavanja sredstava za proizvodnju, čime javnost dolazi u mogućnost racionalizacije pol. vladavine kao vladavine ljudi ljudima. Kad na scenu stupaju konflikti koji su bili potisnuti u privatnu sferu javnosti koja mora posredovati u ovim zahtjevima postaje poprište borbe interesa u grubim oblicima nasilnog razračunavanja. Pri ovakvom stanju Mill uviđa kako manuelni radnici, žene i prezreno stanovništvo traži priznavanje općeg prava glasa, s čim se on u potpunosti slaže. JM odražava moć i snagu mnogih prosječnih. Jedina moć koja zaslужuje to ime jest moć masa i vlada dok služi težnjama i nagonima masa. Ali oni su uvijek masa, tj. skupna prosječnost. Njezino mišljenje stvaraju, umjesto nje, ljudi poput nje, upućujući je ili govoreći u njezino ime, prema trenutnim pobudama, posredstvom novina. Vjerujući javnosti, mi gubimo identitet, moć rasuđivanja i završavamo u nepromišljenom preuzimanju tuđih mišljenja. Mill se protivi usaglašavanju stavova i mišljenja, jer ne treba dolaziti do razumne saglasnosti (do jednog JM) jer različitost mišljenja pri aktuelnom stanju ljudskog promišljanja daje svim stranama istine izgled na fer i korektnu igru. Mill je protiv takve ideje javnosti prema kojoj je poželjno da mnogi sva pol. pitanja iznose pred lice javnosti i rješavaju ih po svom sopstvenom nahođenju, jer će u takvim uslovima filozofi biti prinuđeni da masu prosvjećuju i da je uče da ispravno cijeni njihovu dublju spoznaju stvari.

On je za to da se pol. pitanja ne rješavaju direktnim ili indirektnim pozivanjem na razum ili volju neinformisane gomile već samo prema adekvatnim shvatanjima realno malog broja lica

posebno obrazovanim za takve zadatke. Prema navedenoj distinkciji Zrinje Peruško (2001:27) potrebno je naglasiti kako se medijska komunikacija manifestira na određenoj geografskoj razini i njenom dosegu (lokalno, nacionalno, globalno) pomoću tome namijenjenih uređaja podijeljenih po sektorima (radio, novine, televizija) svrstanih u određenu medijsku instituciju kontroliranu po principu njihovog upravljanja, a takvu podjelu medija autorica u zborniku Uvod u medije iz 2011. stavlja u kontekst medijskog sistema i javne sfere kao nepohodne pojmove definiranja djelovanja medija. Peruško se pita na koji način su mediji povezani s javnošću? Povezanost medija s javnošću može se ukratko objasniti kao društvena pojava koja ovisi o kolektivu koji djeluje pod određenim socio-ekonomskim uvjetima, a ovisi o kulturnom i demokratskom razvoju.

2.2. Način određivanja predmeta javnosti

Predmet JM predstavlja socijalno narušena situacija (društvenim kretanjima, političkim odlukama i „vještački izazvanim“) preobražena u društveni problem. Neki teoretičari pokušavaju svu problematiku iz socijalnog miljea definisati kao odraz društvene situacije preobražene u problem, ne davajući u nekim slučajevima primat i političkim akcijama čiji ishod ima isti rezultat.

Predmet JM može biti i „vještački“ stvoreni (primjer Miloševića). Teško je izdvojiti krug pojave objektivne realnosti sa kojima JM ima odnose kao sa svojim predmetom. Allport odbacuje svaku kvalifikaciju prema predmetu mnijenja jer po njemu ona ne bi pružila ozbiljan doprinos saznavanju prirode mnijenja. Pristupati mnijenjima prema njihovom sadržaju, njihovom predmetu, znači poći potpuno sa spoljnog i iluzovnog stanovišta. Pristupiti mnijenjima prema njihovom predmetu, znači poći od onog koje je najviše spoljašnje u pojavi, pa nametnuti sebi obavezu jedne nemoguće sinteze. Zato po njemu jedini plodan način studiranja je putem njihove forme. Forma mnijenja jeste način mišljenja onoga ko izriče mnijenje, a način mišljenja može biti pojmljen bar prema dva različita modaliteta: neko je žarki pristalica ili surovi neprijatelj jedne ideje. Sa stanovišta predmeta mnijenja ne bi se mogla razlikovati mišljenja suprotstavljenih subjekata, jer je to jedino moguće sa stanovišta njihovih formi.

Spoznajne mogućnosti JM imaju ograničavajući domet, što nas upozorava da ono nije u stanju da baš sve pojave objektivne realnosti odrazi na optimalan način. Znači da će uvijek postojati

dio pojava koje će ostati izvan domašaja političke javnosti i ne može se pojaviti ili predstaviti kao predmet JM.

1)GRANICA DOSEGNUTOSTI SPOZNAJE- pojava realne objektivne stvarnosti, određuju ne samo „subjektivni faktori“ (obim znanja, stepen informiranosti) već i objektivni sadržaj samih pojava. Granica dosegnutosti spoznaje omeđava milje iza koga jedan sloj pojava ostaje nedostupan JM, iako te iste pojave mogu da budu dostupne drugom obliku spoznaje npr. nauci. Iako ovaj zaključak ima valjanost u svojoj prosudbi, kriterij kao takav nije dovoljan niti pouzdan za definisanje predmeta JM. Međutim JM nema glavnu funkciju u tome da spoznaje realni objektivni svijet u svim njegovim skrivenim dimenzijama već da prema njima, politička javnost izrazi kritički vrijednosni objektivno-voljni sud. Ima pojava i procesa u okviru ljudske zbilje koje šira javnost ne može da spozna u svoj njihovoj objektivnosti i realnosti, pa samim tim ona o tome ne može kompetentno i kvalifikovano da rasparavlja i „prosudiće“. Ako se desi da ona ipak o takvim pojavama izražava svoje mišljenje, onda takva rasuđivanja predstavljaju izobličenu svijest. Ovo proizilazi iz činjenice da javnost ponekad burno reaguje na posljedice određenih pojava, a da ne zna njihovu suštinu. Ali to ipak ne znači da javnost nema nikakve kopetencije u izricanju svog stava iako joj je zamagljena suština stvari (primjer virus gripe).

2)STEPEN ZNATIŽELJNE POLITIČKE JAVNOSTI- U domenu ljudske zbilje, posebne pojave ukoliko postanu predmetom JM svrstavaju se u red fenomena koji bude društvenu znatiželju, čime postaju značajan povod njegovog formiranja.

Pored društvene postoji i individualna zainteresovanost, pa iza toga proističe ona kritička granica kada individualna prerasta u društvenu, odnosno kada tačka interesa prelazi iz privatne sfere u polje javne zainteresovanosti. Interes individua je šireg spektra od društvene, jer se ova druga ipak kreće u sferi uskog kruga fenomena socijalne zbilje. Ono što interesuje ili pobuđuje pažnju pojedinca, ne mora to isto da zaokuplja društvenu pažnju i samim tim postane predmet JM (primjer razvodi brakova,ugrožavanje porodice).

3)STEPEN KONTRAVERZNOSTI POJAVA- sve ono što je predmet jednodušne saglasnosti konsenzusa političke javnosti nije istovremeno i predmet mnijenja. Jednom utvrđena naučna saznanja nisu nikada predmet JM niti su to pojave na koje se ta saznanja odnose. Verifikacijom naučnog autoriteta nastaje svaka mogućnost rasprave i prepostavke za suprotna gledišta. Uglavnom problematične društvene situacije, čiji su putevi razrješavanja sporni, mogu predstavljati predmet različitih gledišta, na osnovu kojih se uspostavlja komunikacija javno izraženih mnijenja koja mogu dostići stepen usaglašenosti i sintezu

izraženu kroz JM. Poznato je da svaka problematična situacija traži svoje razrješenje, zbog ugroženosti zajednice. Ali samo takve situacije svojom kontraverznošću izazivaju raspravu, sukob mišljenja o načinu i putevima razrješenja. Tamo gdje postoji konsenzus o osjećajima i mišljenjima o jednom pitanju, ne uspostavlja se predmet niti ima povoda da se uspostavi proces formiranja JM.

4)STEPEN OSPOSOBLJENOSTI POL.JAVNOSTI- znači mjeru kvalifikovanosti političke javnosti da sazna predočenu zbilju. Kod naučnih radnika jasno je i decidno određeno ko se može baviti i kojom sferom objektivne realnosti. Ne mogu se veterinar i sociolog baviti astronomskim pojavama. Kvalifikovanost i stručnost daju određenim kategorijama naučnika meritornost u istraživanju, kojima je unaprijed omeđen milje pojava. To baš nije jednostavno kada su u pitanju pojave političke stvarnosti, posebno kada je riječ o političkoj javnosti. Politička javnost nosi ugrađenu (urođenu) neosposobljenost (nekompetentnost) da prosuđuje o dubljim razlozima i odnosima među fenomenima socijalnog porijekla koji svojom ukupnošću uslovljavaju i konstituišu problematičku situaciju. Srećom ova njena urođena nekompetentnost ima konstantu promjenjive veličine, jer je jasno da se kroz epohe ospesobljenost javnosti povećava. Uz organsku nekompetentnost nadovezuje se i ona koja je uslovljena činiocima socijalnog porijekla- preprekama i barijerama koje javnost ne može da premosti zbog neobavještenosti propagandne aktivnosti, pol.manipulacije i sl.

Neki teoretičari pojednostavljaju problem ospesobljenosti političke javnosti, tvrdeći da JM izražava osjećanja nekompetentnih, suprotstavljajući poziciju specijalista i naučnika političke javnosti, uočivši da tu postoji protivrječnost jer na jednoj strani je ogoroman broj ljudi ali je opterećen svojom nekompetentnošću, dok na drugoj strani stoje oni malobrojni, pozvani pošto su dobro obaviješteni, stručno kvalifikovani, te samim tim i kompetentni. Nekompetentnost nameće potrebu da se iz političke javnosti izdvoje „vođe mnijenja“ koji sa svojim ospesobljenošću i informiranošću, kao i svojom ulogom približavaju specijalistima i ekspertima.

Oni pomažu razrješavanju nastalih protivrječnosti između javnosti (organskih nekompetentnih) i eksperata (kompetentnih).

5)STEPEN DEMOKRATIZACIJE DRUŠTVENIH ODNOSA- ovdje se misli na politički ambijent određen političkim sistemom date društvene zajednice. Kada govorimo o demokratizaciji društvenih odnosa kao prepostavki za formiranje i nastanak JM mislimo na politički pluralizam shvaćen kao paradigmu suprotstavljenu monističkoj koncepciji države, vlasti i moći. Jednakost u socijalističkim sistemima odražavana je posebnom moći državne i

partijske elite koje su bile izdvojene i suprotstavljene običnom narodu, oduzimajući mu pravo da se kulturno i nacionalno ispoljava, što je izazvalo erupciju krvavih borbi za nacionalni identitet i zahtjev za suverenitetom naroda i republika. Još će dosta vremena proći da se uspostavi autentičan višestranački sistem, jer ono što danas imamo možemo podvesti pod hibrid kvazidemokratije i monolitnosti. Ako nemamo potreban politički i socijalni milje koji uslovjava postojanost objekta JM koji će usloviti kristalizaciju mišljenja, onda je na sceni ili represivni politički sistem (Njemačka i Italija-nacizam) ili totalizacija javnosti (socijalizam). Krah ovih sistema upozorava na tu činjenicu da bez opozicije nema opstanka niti efikasnosti polsistema, koji mora da posjeduje ugrađene mehanizme samokontrole, kritike i alternative. Nije sva demokratija u višestranačju, već u relevantnoj opoziciji sa mogućnošću razvijanja kritičkog rezonovanja političke javnosti.

6)STEPEN UTICAJA I KOMUNIKACIJSKE POVEZANOSTI MEDIJA- mass mediji su nezaobilazan fenomen jer oni prepostavljaju određenu autonomnost i relativnu nezavisnost od političkog i ekonomskog sistema. Informisanje putem medija stvara mišljenja koja čine JM. Ono vas u isti mah uvjerava da ta mišljenja dijelite sa većinom ljudi. Da bi na scenu stupio objekt JM, mora se prepostaviti slobodna javnost kao bitan element paradigmе demokratskog komuniciranja.

Danas je preovladana teza da se putem medija utiče na to o čemu ljudi razmišljaju a ne na njihovo mišljenje o navedenoj temi. Ideje i argumenti dolaze iz medija do vođe mnijenja, koji prekidaju direktni uticaj i dalje do manje aktivnih grupa stanovništva. Vođe mnijenja imaju tačnija znanja na područjima za koja se zanimaju kojih je puno više nego kod prosjeka. Također, oni imaju puno više poznanika nego prosjek i stoga ih se često pita za savjet. Istraživanje Lazarsfelda zaključilo je da konzument medija prima k znanju propagandu samo one strane s kojom se on već ionako slaže i da se ograjuje od propagande koja bi mogla proturječiti njegovim nazorima.

Ovaj mehanizam zaštite odražavanja već postojećih stavova i pored ponovo dokazanih validnih istraživanja nije prezivio 80-e g. kada su nova istraživanja dokazala precjenjenost značaja selektivnosti u komunikacijskoj znanosti. Na pokretanje i formiranje javnosti utiče i brzina prenosa informacije, "vjerodostojnost" i prepostavke materijalne obezbjeđenosti komunikacijske veze. Tu svakako ne smijemo zaboraviti mogućnost „vještačkog“ stvaranja određene situacije za pokretanje određenog impulsa za kristalizaciju JM. Predmet JM-socijalne situacije pretvorene u problem (i one koje to nisu već su „vještački“ izazvane,

nametnute ili problematizirane) te na neposredan ili posredan način tangiraju bilo koju socijalnu strukturu.

2.3. Politička javnost- subjekt javnog mnijenja

Politička javnost je poseban oblik socijalnog grupisanja u angažmanu političke zbilje, pa zbog toga ona jeste subjekt JM jer JM tek kao oblik svijesti određene grupacije stiče atribut javno tj.političko. Pošto se radi o fenomenu društvenosti, onda subjekt JM može biti samo grupacija ljudi i u toj ulozi ne može se naći pojedinac. Svi kanali i oblici komunikativnih odnosa pojedinaca su preduslov njegovog ispoljavanja, jer se on kao individua može jedino na nivou kolektivne komunikacije izraziti. On u kolektivnoj soc.-psihološkoj sprezi sa drugima žrtvuje identitet i svrstava se u red personalno neidentifikovanih individua.

Pojedinac ostaje subjekt svoga mnijenja do vremena kada stupa u komunikaciju sa drugim i poslije toga on manje ili više postaje nosilac mnijenja koje se razlikuje od onog sa kojima je stupio u navedenu komunikaciju. Naravno imaju i situacije kada pojedinac ostaje izvan mnijenjskih tokova, izolovan i prepušten svom „izvornom“ mnijenju ali ovakvu soluciju ljudi teško prihvataju, jer su relativno i trajno uključeni u tokove političkog zbivanja. Postoje i drugačiji slučajevi koji se odnose na „vode“ JM, koji po svojoj posebnoj ulozi žele i predstavljaju se kao kreatori JM, prije svega u svojim okruženjima. To mogu biti lideri političkih stranaka, profesionalni novinari, univerzitetski radnici i politički aktivniji ljudi u zatvorenim socijalnim sredinama (prosvjetni kadar, sveštena lica). Mišljenje teoretičara je da je subjekt JM politička javnost, jer taj subjekt nije prost zbir pojedinaca već poseban oblik socijalnog grupisanja ljudi. Globalna društvena zajednica struktuirana je socijalnim grupama koje jesu oblici društvenosti i srž egzistencije modernog svijeta.

Čitava organizacija predstavlja osnovu definisanja funkcija čitave grupe i svakog pojedinca koji je uključen u nju, shodno ulozi i statusu koji ima u grupi. Ovako predstavljena grupa jeste soc.realitet, vrsta kolektiviteta sa sopstvenim zakonima struktuiranja, održavanja i funkcioniranja. Uključivanjem pojedinaca u grupu, oni se individualiziraju, odnosno izdvajaju iz mase u kojoj su depersonalizovani. U masi pojedinac gubi svoje osnovne crte individualnosti, dok mu pripadnost grupi vraća svijest o svojoj ulozi i statusu. Vezivni element koji obezbjeđuje struktuiranje društva u grupe, i tako struktuiranje odražava kao relativno trajni oblik organizacije, jeste proces identifikacije pojedinca sa grupom. Politička

javnost kao oblik društvenosti ima osnovni zadatak posredovanja između društva i države i samim tim mlije posredovanja svakog pojedinca uključenog u to društvo. Političko grupisanje je direktni rezultat nužnosti da se pojedinac nađe u mogućnosti razrješavanja svoga odnosa prema društvu i to političkim sredstvima. Individue političke javnosti se povezuju na osnovu zajedničkih gledišta pri čemu niko pri sili svoje klasne pozicije ne polaže a priori veće pravo na istinitost svoga shvatanja, odnosno mnijenja. Ovim se jasno pokazuje da su veze i odnosi unutar političke javnosti zasnovane na psihološkom nivou i na njemu se održavaju. Nasuprot tome, one grupe koje su čvrše povezane na jasno definisanoj hijerarhiji uloga. Čvrstinu koju može imati jedna politička partija ili neka slična skupina, nikada ne može imati politička javnost. zato se i razlikuju astrukturalne skupine (publika, javnost, gomlia, masa) u odnosu na čvrsto vezane (interesne grupe, pol.stranke, religijske skupine). MASA označava aglomeraciju mnoštva individua. To je poseban oblik društvenosti i po svojoj struktuiranosti najlabaviji oblik depersonalizovanih pojedinaca. Masa je fluidno povezana grupa jer nema direktni uticaj na vlast bez obzira na svoje klasno porijeklo ili socialno-profesionalni status njenih pripadnika. Bez obzira što ona nije organizaciono povezana, ona može u datim socijalnim situacijama napetosti, biti pokrenuta na burne i demonstrativne reakcije. Zbog toga vlade i političari često ugadaju masama i manipulišu njihovim raspoloženjima. Mase su kolektiviteti kojima se najlakše vlada. Pripadnici mase dolaze iz različitih slojeva društva ili je u biti slabo ili nikako organizovanai više nesposobna da djeluje na jedinstven i smišljen način. Trajno aktivni pojedinci u političkoj sferi čine političku javnost pa je ona i mobilniji faktor socijalnog zbivanja. samim tim javnost jeste subjekt političke prakse što masa ni u kom slučaju ne može biti.

GOMILA je skup ljudi na ograničenom prostoru, koji pod uticajem više iracionalnih i emocionalnih faktora dolaze do naročitog uzbudjenja i akcije. Čovjek u gomili gubi kritičko shvaćanje i samokontrolu. Na gomilu, s obzirom na eksplozivnost njenih nepredvidivih reakcija, skoro je nemoguće uticati, niti je kontrolisati i usmjeravati, dok se mase mogu kanalizati organizovanim intervenicijama.

PUBLIKA se također struktuirala na krajnje fluidnim i labilnim psihoprostornim vezama. Ona se struktuirala svojim interesom prema mass medijima, kao sudionik aktivnosti stvaralačkih centara (radio, tv, pozorište). Aktivnošću jednog od navedenih centara uspostavljuju se specifične veze među pojedincima, koje su psihološkog porijekla. Te veze nastale na bazi istog ukusa i interesa uslovjavaju nastanak različitih tipova publike.

JAVNOST se da predstaviti kao grupna struktura astrukturalnog porijekla kao publikum svoje vrste. To je grupa ljudi u okviru koje se vodi rasprava o nekom problemu, koji iziskuje rješenje. Javnost može biti prilično čvrsto organizovana grupa, dok može biti i neorganizovana ili raspršena grupa, koju teško identifikujemo, ali je na okupu drži određeni interes shodno pitanju o kojem vode diskusiju. Uglavnom javnost je „bezlična“ i ogromna, jer je na okupu drže različiti mediji. Javnost može biti vezana za ekonomsku problematiku, politička pitanja, ekološke posljedice i samim tim se potvrđuje činjenica da ne postoji samo jedna javnost. Shodno tome, jedna te ista osoba može biti pripadnik mnogih javnosti.

2.4. Socio-psihološka komponenta javnog mnijenja

Javno mnijenje kao poseban oblik društvene svijesti moguće je da se razvija u međusobonoj povezanosti socijalne i psihološke komponente u njegovoј strukturi. Pomoću psihološke komponente ono je određeno kao fenomen psihičkog porijekla, a svojom socijalnom komponentom određeni su mehanizmi čijim se uticajem ono oblikuje kao kolektivna svijest.

2.4.1. Sociološka uslovljenost javnog mnijenja

Društvena sredina i oblik njene organizacije veoma snažno određuju sadržaj samih percepcija ili predstava o svijetu, selektivne procese, pa i sam milje rasuđivanja iz čega proističe uzrok različite percepcije iste pojave, koju prezentiraju dvije ličnosti. Društvo svojom slojevitošću nude pojedincima i grupama različite socijalne položaje i otuda izvedene uloge, tj. na različite načine vrši uključivanje u život zajednice i čime ga one različito doživljavaju. Pojedinci svrstani u grupe svojim mišljenjima nužno održavaju realno zasnovanu vezu sa grupom i njenim interesima. Manhajm tvrdi da pojedinac i ne misli (nema svog mišljenja), već to umjesto njega čini grupa (ekstremno shvatanje). Unutar svake grupe i određenih institucija sistema koji preferira grupne odnose shodno zahtjevima tog sistema oblikuje i misli njihovih pripadnika. Poslovna upravna, i vojna elita usko su prožete i povezane u osoblju, stavovima i načinima razmišljanja. Sviest članova elita proizvod je njihove društvene egzistencije. Oni smatraju njihov način organizacije i vrijednosti koje su u njemu uključene kao „najbolje interese čovjeka“; oni se odnose neprijateljski spram svake ideje ili sistema, koji dovodi u pitanje ili ugrožava taj sistem. Ako problemi na nekim drugim sektorima društvenog zbivanja ne dobiju konotaciju političkog, neće ući u krug rasuđivanja, pa samim tim i mogućeg

razrješenja od strane validne političke javnosti. „Kulturno, naučno i umjetničko stvaralaštvo rjeđe zaokuplja pažnju te iste javnosti, jer ona objedinjava savez nekompetentnih. Regulisanje odnosa među ljudima u domenu političke zbilje, vrši se u posebnoj sprezi mišljenja i mnijenja sa konkretnim oblicima praktičnog angažmana pomoću kojeg se određuju odnosi međe ljudima i grupama. Ljudi ulaze u određene odnose ne svojom voljom, ali komunikativna dejstva počinju uticati na važnost ovih odnosa za ljude koji su na različite načine inkorporirani u njima“ (Posavec L, 1995:66)

Oblici političke svijesti mogu zavisiti od sredstava proizvodnje, ali u početku zavise od sadržaja sredstava komuniciranja. Šta čovjek počinje vjerovati o nizu pitanja koja mu se podastiru zavisi od doživljene situacije (iskustvo), neposredne veze sa drugim ljudima i izloženosti mass medijima. Moguće je da se izrazitom upornošću nosilaca vlasti ignorisu mnijenja političke javnosti, čime bih iz daljih komunikacijskih tokova bila odstranjena mnogobrojna masa pojedinaca. Samim tim bilo bi ugroženo egzistiranje političke javnosti uopće. Ovim bi lišavanjem političke javnosti, kao subjekta političkog zbivanja, bila narušena osnovna značajka demokratizma. Događanja u socijalnom miljeu, značajna za opstanak zajednice u jednom momentu povlače ka zajedničkoj sintezi i najkontradiktornija opredjeljenja izražena kroz mnijenja (primjer ratne zbilje kada se, bez obzira na opredjeljenja svi slažu u interesu domovine da je treba čuvati i braniti. Tu nema sukoba interesa ni različitih mišljenja kod procesa formiranja JM i donošenja adekvatnih odlika). Čovjek često uočava različitost stavova i mišljenja u vezi sa razrješenjem nekih za život važnih pitanja, pa se, shodno dатој situaciji, opredjeljuje za jedna, zanemarujući, ili odbacujući druga. Zato стоји konstatacija да ако snop izraženih mišljenja nije homogen, ако се отворено дјели на три или четири блока, постаје тешко говорити о JM. Самим тим, што су мнijenja подijeljena, слободно можемо говорити о мнijenjima која су одraz grupnih интереса тако да можемо посебно нагласити групу о чијем је мнijenju ријеч. Али догађа се, осим веома rijetkih slučajeva једнодуšnosti, да класична опозиција о одреđenom спорном пitanju ublažava svoj glas. Jedan од два тabora који осјећа поволjniju struju javno izraženih mnijenja појачава свој glas, dok glas другог тabora осjetno slabi. Dominacijom jedne nad drugom mnijenjskom strujom preovlađuje i određene tipove ponašanja, који је предодређен владajućim opredjeljenjem за једну од постојећих alternativa razrješavanja datih socijalnih problema.(primjer:SAD poslije 1939. kada су присталице izolacionizma postepeno prestale да га ћућн obrane,a присталице intervencije u korist saveznika pokazale više sigurnosti. Taj pokret, najprije spor, naglo је bio ubrzан poslije Pearl Harbura).

2.4.2. Psihološka komponenta javnog mnijenja

Nivo uticaja djelovanja psihičkih determinizama u procesu nastajanja JM određen je uglavnom posredstvom stavova, koji predstavljaju poseban nivo psihičkih dispozicija individue. Stavovima u sistemu psihičkih determinizama ili ljudskih motivacija pripada ključno mjesto. Oni obilježavaju dublji psihički sloj u odnosu na mnijenja kao manifestaciju istovjetnog porijekla. Proces formiranja JM i proces formiranja stavova, teku uporedo i najčešće u odnosu na istovjetan objekat-društveni događaj. Sociološka psihologija je u svojim istraživanjima utvrdila tri nivoa društvenih pobašanja čovjeka:

- individualni* (preovladavaju njegovi lični motivi u odnosu s drugim čovjekom)
- grupni* (pojedinac se ponaša kao pripadnik čvrsto inegrirane zajednice)
- institucionalni* (pojedinac reaguje kao član jedne organizovane društvene grupe ili kao predstavnik društvenih normi i pravila)

2.4.1.1. Individualni nivo

Čovjekove reakcije na mikroplanu ljudskog društvenog života značajno su uslovljene emocionalnim procesima. Po emocionalnim uticajem, ponašanja individua su predodređena ali su istovremeno reducirana u svom logičko-spoznajnom izrazu. Početak formiranja JM počinje na grupnom nivou, makar to bio okvir primarnih grupa, jer to je socijalni milje gdje se izražena mnijenja podvrgavaju kompleksnom djelovanju deferminanata bilo psihičkog, bilo socijalno-ekonomskog porijekla.

2.4.1.2. Grupni nivo

Ljudi se osvješćavaju tek u sudaru s objektivnom realnošću, a grupna ili općedruštvena stvarnost je probni balon za svako vjerdnosno određenje (vjeran/nevjeran muž). Socijalno-

ekonomski determinizmi imaju primat nad motivacijama socijalno-psihološkog porijekla posebno na grupnom nivou. Mnogi pojedinci u političkom procesu podređuju svoja politička opredjeljenja normama ponašanja u grupi, koja se strukturaju najčešće psihološkim razlozima. To se prije svega odnosi na religiozne kaste ili čitave crkvene organizacije kao posebne oblike grupisanja. Praksa i djelovanje unutar ovih religioznih grupacija često određuje i determinira ponašanje njihovih pripadnika direktnije od ekonomskih faktora (religijska pripadnost je oštro podijelila birače-vjernike u jednom čisto političkom zbivanju i to mnogo oštije u socijalnom statusu birača. Tako su u mnogo zemalja frakcije najsiromašnijih populacija često naklonjene partijama desnice nego partijama ljevice.

2.4.1.3. Institucionalni nivo

Uslovjenosti zahtjeva da u istraživanju “otkrijemo“ koliko društvene ustanove, norme ili vrijednosti, zajedno sa tradicijom i ideologijom, utiču na ponašanje pojedinaca ili grupe. Institucionalni nivo djeluje na pojedince ili grupe kroz čvrsto organizovane kolektivitete odnosno zajednice. Na ovom planu ljudskog aktivizma do izražaja materijalno-ekonomski faktori. Nivo razvoja, proizvod snaga, način proizvodnje, oblik raspodjele i svojine, određuju karakter društvenih odnosa, njihovo ukupno kretanje i način njihovog reprodukovanja. Mc Lung Lee razlikuje i tabelarno razvrstava socijalne determinante JM. Tu se susrećemo sa pojmom konvencija koje su odraz tradicionalnog oblika društvenog ponašanja a na osnovu koji dotično društvo postavlja norme i zahtjeve šta čovjek treba a šta ne treba da radi. One su plod “prenošenja s koljena na koljeno“. Odgoj čovjeka je uslov ovim fenomenima i pokazuje najveću društvenu stabilnost. Na grupnom nivou nalazimo običaj i uobičajeno ponašanje. Postoje običaji ponašanja pojedinih grupacija ili struktura ljudi kako se odnose među sobom prema novajlijama, predpostavljenima.

Možemo ih smatrati nepisanim zakonima grupnog ponašanja. U okviru njih postoje i određene sankcije prema pojedincima koje odstupaju i od zadatih normi. Na individualnom nivou pojedinac izražava svoja lična obilježja, sentimente i navike. On iznosi svoja mišljenja o stilu života i ponašanja. U većini slučajeva on tako izražava samo spoljni „fasadni“ nivo svojih shvaćanjima. Zbog svojih izraženih ličnih osobina i sklonosti, pojedinac često bude u sukobu sa svojim društvenim ulogama. „Ljudi imaju nekoliko trajnih slika o sebi. Te su slike percepcije svoga „ja“ i vrlo su usko povezane s ličnošću utoliko što je čovjek sklon činiti ono

što pristaje vlastitoj slici svoga „ja“, odnosno usmjeriti svoje ponašanje u skladu s onim što osoba smatra da joj se uklapa u osobnu sliku” (Penava Brekalo Z ,2012:241).

2.5. Vrste javnosti kroz historiju i njihova klasifikacija

Najelementarniji oblik političkog društva je antička javnost (ideološki uzor političke javnosti). Polis je svojom organizacijom omogućio čitav kompleks djelatnosti koje su slobodni građani ostvarivali u sklopu svojih uloga i na taj način omogućili da se izdvoje dvije osnovne aktivnosti-praksis i leksis (akcija i riječ) u zaseban milje svoje neposredne prakse ugrađujući mu obilježje političkog. Sfera političkog angažmana oštro je odvojena od svake druge nepolitičke organizacije, oličene u prirodnoj asocijaciji, fokusirana oko ognjišta i porodice. Tako će svaki građanin pripadati dvjema egzistencijama, sa jasnom distinkcijom između onoga što je njegovo lično i onoga što je zajedničko. Ta razlika će usloviti distinkciju javnog i privatnog kao posebnih sfera angažmana, koja će kroz epohe poprimati različite oblike i značenja. Privatna sfera u antičkoj Grčkoj zasnovana je na prinudi (održanju golog života) što je ustvari fenomen prepolitičkog. Grčki grad jeste sfera javnog, sfera slobode, gdje se građanin jedino može oslobođiti prinude pristupajući skupu jednakih u vršenju svojih političkih uloga. Grci su prije svega isticali svoj zahtjev za jednakošću, a ne zahtjev za upravljanjem. Privlačila ih je mogućnost ravнопravnog učešća svih građana u javnom životu. Nijedan grčki državnik ili mislilac nije ozbiljno pomicao na ukidanje svih društvenih razlika među ljudima, ali u isto vrijeme nisu se zalagali za absolutnu jednakost. Atensku demokraciju obilježavala je općenita prednost načelu građanske vrline; odanost republikanskom gradu-državi i podređenost privatnog života javnim poslovima i zajedničkom dobru. U sferi privatnog nepobitno se izražavala sva moguća nejednakost jer u domenu porodice nema slobode, pošto gospodar porodice, domaćin, smatran je za slobodnog samo ako je imao vlast da napusti dom da bi stupio u domen političkog (agoru), gdje su svi ljudi isti. Ali pored svoje izrazito grube pretpostavke nejednakosti, porodica je bila uslov i bitna pretpostavka slobode onih koji su mogli da se otisnu u domen javnog, političkog gdje su sa sebi ravnim javno raspravljali o svim bitnim pitanjima date zajednice, bez ikakve vrste prinude i dominacije. Ono što karakteriše u zaseban diskurs odnose među sferama u antičkoj demokratiji jeste oštra ograda javne od privatne sfere tako da nisu mogle koegzistirati zajedno. Polis je dopuštao ispoljavanje u javnoj sferi samo onim besmrtno hrabrim iz reda slobodnih građana spremnih da za uzvišeno rizikuju i život i imanje.

Građani polisa u želji da uvećaju svoje bogatstvo bili su lišeni javne sfere, dok privatnici u kapitalizmu baš stupaju u javnu sferu da bi na taj način zaštitili svoje interese i privatnu imovinu. Grci su pod slobodom prvenstveno podrazumijevali slobodu govora. Tu su prije svega mislili na slobodu da se svakom može reći sve, na svakom mjestu i u svakom trenutku uz javnu raspravu o svemu što se tiče općeg dobra, suprotno svačijem mišljenju i bez sraha od posljedica. Govor je bio nezaobilazno oružje u životu polisa, jer samo argumentom mogli ste pridobiti druge za svoju stvar, ne silom i prinudom. Za Grke je demokratija vlada čitavog naroda, u kojoj porijeklo i bogatstvo ne odlučuju o čovjekovoј судбини, gdje se pojedinac cijeni sam po svojim sposobnostima i prema tome koliko doprinosi zajednici kojoj pripada. Demokratija pruža mogućnost svim ljudima da se istaknu pred drugima, da pokažu šta znaju i mogu, ali daje prvenstvo najboljima, najsposobnjima i samim tim oni su i najzaslužniji da postignu najviše. Radi stopljenosti javne i privatne sfere u feudalnom društvu čitav jedan kompleks funkcija koje su danas u domenu javnog, ostao je u privatnim rukama feudalaca. Funkcije javnog značaja i aktivnosti privatnog karaktera bile su u rukama jednog te istog feudalca. Status feudalca mu je omogućavao da bude i lični nosilac zakonodavne aktivnosti, što u modernim društvima buržaskog tipa jeste vid specifične aktivnosti posebnih javnih organa. Suprotno javnosti građanskog društva, ona u feudalizmu ima „predstavljački“ karakter i obilježje.

2.5.1. Reprezentativna javnost

Reprezentativna javnost konstituiše se ne kao socijalno područje, kao sfera javnosti, već je ona nešto kao obilježje statusa. Bez obzira na svoj razvojni stepen, status zemljoposjednika neutralan je po sebi po kriterijima „javni“ i „privatni“, ali njegov nosilac reprezentuje ga javno: on se predstavlja kao otjelotvorenje neke „više“ vlasti. Reprezentacija se može vršiti samo u sferi javnosti...nema reprezentacije koja bi bila „privatna stvar“. Javnost u feudalnom društvu nije sfera u koju se stupa pod posebnim uslovima da bi se političkom komunikacijom subjekata razrješavala goruća pitanja države. Feudalac svoju reprezentativnu javnost izražava kao biće božanskog porijekla i statusa, da bi napravio zid između sebe i svojih podanika, dodjeljujući sebi čitav arsenal oznaka, čime se taj status simbolizuje.

Zato on ima posebne manire ponašanja u svom okruženju, pozdravljanje oblačenje, oružje, grbovi, zastave i sl. Feudalizam je karakterističan što nije uslovio svojom razvojnom

zakonitošću odvajanje javne od privatne sfere, jer su se one poistovjećivale pa samim tim nije bilo potrebe (niti mogućnosti) za posredovanjem.

2.5.2. Literarna javnost

U feudalnom društvu, literarna javnost kao predoblik građanske političke javnosti, nije se mogla ispoljiti u političkim funkcijama, jer “zona sukoba“ još uvijek nije bila polje javnih političkih komunikacija. Svoj kritički angažman i rezonovanje građanska javnost je stekla na tlu literarne javnosti, prvo u okrilju literarnih sredina (saloni, klubovi), a kasnije i na tlu političke prakse, konstituisala se građanska javnost. Redukcijom reprezentativne javnosti, koja se vrši sa posredovanjem staleških autoritetom vladara, stvara se prostor za jednu drugu sferu, koja je povezana sa terminom javnost u modernom smislu za sferu javne vlasti. Već u feudalizmu između nosilaca javnim funkcija (feudalne aristokratije) privatnih ljudi (treći stalež), dolazi do odnosa koji sve više liče i poprimaju karakter političke komunikacije. Privatni ljudi teže da se na taj način uzdignu do političkog autoriteta, bez čijeg učestvovanja ne mogu da se vode javni poslovi. Privatnici-kapitalisti postaju svjesni svojih kontakata kao publike i državnog aparata, što znači da su sfere društvenog rada potpuno odijeljene i da nastaje period njihovog međusobnog suočavanja. Sada nastaje etapa konstituisanja posrednih kanala i instrumenata- od štampe parlamenta, putem kojih će se sve efikasnije odvijati komunikacija građanske klase u globalu njene građanske javnosti i nosilaca javnih funkcija.

2.5.3. Građanska javnost po Habermasu

Uslovi rada podijelili su vladajuću klasu na one iz materijalne proizvodnje i one iz domena socijalno-političkog odnosa, i zato pojedinci u cilju zajedničke borbe formiraju jednu klasu te u svemu ostalom stoje prema drugoj u konkurenciji i neprijateljstvu. Dominacija klase izvire iz njenog položaja u sferi ekonomskih odnosa, iz čega je izведен antagonizam koji podstiče konflikte. Sam sukob će se institucionalizovati kroz stvaranje političkih stranaka, koje se u borbi za vlast koriste svim mogućim legalnim sredstvima.

Privatna svojina omogućuje kapitalisti da prekorači granice svoje sfere (privatne) i uđu u komunikacijske odnose sa nosiocima javne vlasti i time zakorači na javni plan, uz vrlo bitnu

prepostavku da u toj komunikaciji odigra ključnu ulogu u oblikovanju političke zbilje. JM, kao oblik rasuđivanja građanske javnosti mora imati određene prepostavke koje treba da garantuje građanima. Društvo, a to je „razumno organizovanje“ što je početni uslov za sve druge slobode- slobodu mišljenja, savjesti, zbora i dogovora, okupljanja. Krajem 17-og stoljeća u Engleskoj, a kasnije u Francuskoj, formirana je prva kabinetska vlada, kojom se ulazi u vrijeme parlamentarizovanja državnih vlasti. Vremenom i politički angažovana javnost i sama postaje državni organ, pa se tokom vremena na tlo političkih procesa uzdiže i opozicija u ulozi subjekta borbe za uticaj na ponašanje aparata javne vlasti. I politička opozicija (na nacionalnom nivou) bila je do tada moguća kao pokušaj nasilnog sprovodenja interesa (u obliku gradanskog rata) a sada je posredovana publikom koja politički rezonuje, dobila vid trajne suprotnosti između partije na vlasti i opozicione partije. To će sistemno dovesti do ukidanja cenzure. Štampa postaje pravi i prvi instrument građanske političke javnosti, a žurnalizam se pojavljuje kao profesija. Naročito će opozicione stranke težiti da se domognu štampe i koriste je za javne sfere. Opozicija kao slabiji partner u političkom razračunavanju sa vladajućom strankom u parlamentu koristi se štampom kako bi sve sporove učinila javnim. Štampa je predstavljala opoziciju svakoj vlasti, što je političkim strankama „u sjenci“ odgovaralo da se u kritici mjera javne vlasti spregnu sa štampom. Već početkom 18-og stoljeća, opozicija je uz pomoć štampe prisiljavala javnu vlast da se redovno pojavljuje pred forumom javnosti. Da bi građanska javnost postala subjekt političke prakse trebalo je proteći mnogo vremena. Tek na kraju 18-og stoljeća, u Engleskoj politički pobuđena javnost sankcionisana je indirektno, time što se u javnoj kritici u parlamentu dao što razumljiviji okvir, počelo se govoriti o JM.

Na taj način došlo se do zaključka da JM više nije glas gomile već sinteza javno izraženih mišljenja koja se formiraju u javnoj diskusiji, pošto je publika obrazovanjem i informisanjem osposobljena da formira na razlozima zasnovano mišljenje. Naravno da to sve nije išlo glatko i pravolinjski, ponekad veći prođori demokratije, a ponekad njeno zaustavljanje. Poslije par godina u Francuskoj nakon državnog udara, Napoleon ukida slobodu štampe. Građanska javnost sve više preuzima političke funkcije, jer uz štampu i publicitet uspostavljaju se odnosi među strankama u parlamentu, čime počinje funkcionisanje institucionalne podloge socijalne egzistencije političke javnosti. Država je trebala imati ulogu arbitražnog suca, a pojedinci su, prema pravilima ekonomске utakmice i slobodne razmjene, u civilnom društvu slijedili svoje interes.

Znači da se na ovaj način stvorila prepostavka za djelovanje građanske javnosti, a to je formalana jednakost građana u javnom životu i zato što onome ko se snagom svog posjeda i

uma probije u sferu javnosti niko ne može osporiti status pripadnika te javnosti. Domen javnih političkog zbivanja doživio je značajne promjene jer u političku praksu ulazi proleterijat. Radnička klasa mijenja i karakter konflikta koji se razrješavao u javnom domenu između države i društva, jer konflikt ostaje da egzistira samo obogaćen za jedan novi aspekt. Funkcija upravljanja sopstvenim kapitalom istrgnuta je iz ruku privatnika jer razvoj proizvodnih snaga nadrasta njihove moći, jer nisu u stanju da sami obezbjeđuju procese proširene reprodukcije u uslovima monopolske koncentracije kapitala, to sada čine i mogu samo monopolske korporacije kao subjekti privredne aktivnosti. Nova uloga države koja se ogleda u tome da se mješa u privredne tokove proistekla je iz nemogućnosti nesmetanog odvijanja u sferi reprodukcije u uslovima liberalno anarhičnog kretanja privatnih interesa i odnosa. Državni aparat svojim intervencijama zadire u sferu privatno-kapitalističkih odnosa i proizvodne prakse, a privatne korporacije stiču javne kompetencije. Prožimanjem privatne i javne sfere, građanska javnost gubi tlo pod nogama jer se formira jedna repolitizirana socijalna sfera u kojoj se državne i društvene institucije spajaju u jedinstven kompleks funkcija. Uloge institucija političke javnosti su analizirane, te su nastali novi oblici sprege javnosti sa privatnim interesima, sada presvućenih u ruhu javnih interesa. Više nema privatno-kapitalističkih već općedruštvenih-javnih interesa, a objekti na kojima se oni identifikuju postaju javno dobro. Samim tim, privatne kompanije stiču karakter javnog dobra. Propagandom i publicističkom aktivnošću sve više se po jednoj liniji prikazuje poslovna politika kompanija, koja je iz privatne sfere na taj način ušla u javni domen i stekle status javnog dobra. Putem medija se transformiše društvena moć u političku, te je i djelatnost tih institucija u oblasti publiciteta, odnosno aktivnost političkih stranaka, izložena javnoj kontroli, skoro isto kao i rad organa legitimne vlasti. I čitav kompleks odnosa u komunikativnom opštenju države sa organizacijama koje fingiraju politički, a izvorno pripadaju privatnoj sferi, podliježu istoj kontroli. Razbijanjem sprega između privatne i javne sfere odigrale su se i unutrašnje podjele same privatne sfere i to širenjem javnog na štetu privatnog domena aktivnosti čime se došlo do rasplitanja proizvodno-reproaktivnog i porodično-intimnog života nosilaca osnovnih uloga u privatnoj sferi, tako da se ova sfera potpuno razdvojila na privatnu i intimnu. Na jednoj strani egzistira omasovljena poljavnost, lišena društvene moći (onakve kakvu je imala u vrijeme liberalizma), a na drugoj strani jačaju oligarhijski srasli vrhovi birokratskih struktura, odnosno nosilaca javnih funkcija u domenu državnog aparata materijalne proizvodnje i vojnih poslova. Slika koju imamo pred nama plod je izraženih promjena do kojih je došlo uslijed podržavljenja privatne, odnosno podruštvljavanja javne sfere ljudskih aktivnosti. Na ruševinama jedne konstelacije odnosa nikla je među pomenutim sferama aktivnosti, "elita vlasti" uslijed čega je i građanska politička

javnost, kao i mnoge druge institucije političkog sistema prestala da igra svoje izvorne uloge. Nestajanjem jasnih granica među pomenutim sferama, srasle su i funkcije među nosiocima bitnih uloga u domenima svih sfera socijalne zbilje. Oligarhijsko srastanje privrednih, državnih i vojnih birokratskih struktura u elitu je pouzdan znak da je u društvu došlo do preobražavanja liberalno-kapitalističkog u državno-kapitalističko masovno građansko društvo. Formiranjem ove oligarhije vodećih vrhova društveno-ekonomski i politička organizacije društva na jednoj strani, ostavlja na drugoj mase ljudi i pojedinaca bez mogućnosti i da učestvuje u procesu donošenja sudbonosnih političkih odluka, koje su sada plod sporazumijevanja već pomenutih oligarhijskih vrhova. Tako proces donošenja odluka ima izvanparlamentarni tok, bez ikakvih uticaja gradana, što se nikada prije nije dešavalo. Izvan parlementa donose se i najkrupnije političke odluke-objava rata i sl. Na ovaj način „klasična“ građanska javnost izgubila je onu ulogu socijalnog mehanizma čijim je posredstvom privatni kapitalista efikasno transponovao svoje uticaje i volju do instanci na kojima se odlučuje o mjerama politike, čime se korjenito promijenio status privatnika u političkim procesima. „Privatni kapitalist biva bačen na periferiju društvenih zbilje samo mu je ostala egzistencija u užem intimnom krugu odakle se preko mass medija prate dešavanja koja ne može neposredno kreirati niti na bilo koji način u njima učestvovati“ (Habermas J, 1969:134).

3. Nastanak medija

Masovni mediji su knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD). Mediji mogu biti lokalni, nacionalni i međunarodni, privatni, javni, državni i community, tj. asocijativni ili mediji trećeg sektora te matični (mainstream) i alternativni. Masovni mediji su istovremeno komunikacijski oblici/proizvodi, institucije, organizacije i kulturne formacije. Institucije masovnih medija proizvode i distribuiraju simbolička dobra koja su fiksirana na medij i mogu se reproducirati neograničen broj puta; proizvodi i sadržaji masovnih medija namijenjeni su prodaji (komodifikacija) i dostupni su svim pripadnicima društva. Zbog svog komunikacijskog i organizacijskog karaktera internet ne ubrajamo u masovne medije – proizvodnja proizvoda nije institucionalizirana kao kod masovnih medija, proizvodi nisu nužno komodificirani, tj. namijenjeni prodaji, a komunikacija nije samo jednosmjerna nego je i interaktivna. Medijske institucije čine medijski sistem koji se razvija pod utjecajem specifičnih političkih okolnosti u svakoj zemlji

(političke strukture i kulture) i temeljem normativnih očekivanja ugrađenih u zakonodavni okvir kojim je reguliran medijski sistem. Medijski sistem je skup svih medija u određenoj državi. Medijske organizacije razlikuju se zbog različitih komunikacijskih ciljeva koje zadovoljavaju (normativna razina), različitih tehnologija koje im omogućavaju bolji pristup publikama u vremenu ili prostoru, različitih profesionalnih i organizacijskih potreba povezanih s proizvodnjom različitih medijskih proizvoda te različite uloge u javnoj sferi. Interakcija svedena na ogoljelu McLuhanovu definiciju „medij je poruka“ najčešća je kratka, no nedovoljno teorijski jasna deskripcija uloge medija današnjice koja upozorava na strukturu medija koji pokreće promjene. Metafora da je svijet postao globalno selo osluškuje se od tehnoloških fanatika do skeptika, u suštini je prihvaćena u teoriji i praksi medija koje se pokušavaju primijeniti na analizu. Govoreći o medijima za zauzimanje početne pozicije prema kojoj se o njima diskutira potrebno je napraviti distinkciju prema njihovom širem značenju (posrednici informacija) i užem (sredstva komunikacije potpomognuta tehnološkim uređajima). Upotreba medija, susret s njima poprimio je svakodnevni kontinuitet, a nerijetko upravo proizvodnja simboličkih dobara oblikuje shvaćanje trenutnih globalnih i lokalnih informacija koje pojedinac „upija“ putem medijskog sustava. McLuhan zorno prikazuje tehnološki napredak čovječanstva kroz promjenu koju medij uzrokuje slanjem poruke. Navođenjem električne svjetlosti kao komunikacijskog sredstva možemo povući paralelu između McLuhanove i Debrayeve teoretizacije mediologije kao sredstva u funkciji medija. McLuhan navodi: „Električna svjetlost je čista informacija. Ona je medij bez poruke, takoreći, osim ako se ne rabi za ispisivanje nekog oglasa ili imena. Ta činjenica, svojstvena svim medijima, znači da je "sadržaj" svakog medija uvijek neki drugi medij. Sadržaj pisma jest govor, baš kao što je pisana riječ sadržaj tiska, a tisak sadržaj telegraфа“. (MCLuhan, 2008: 13) Debray u svom tekstu iz 1999. «Šta je mediologija?» njezinu teoretizaciju u funkciji medija izlaže na sljedeći način: „Proučavanje ideje nacije postaje „mediološko“ tek kada je pronađena veza nacije i njezinih mreža – drumova, željeznica, poštanskih puteva, telegrafskih linija, elektriciteta.“ (DeBray, 1999: 5)

Koliko su se i kako promijenili masovni mediji od devetnaestog stoljeća, kad su se dnevne novine i knjiga razvili u masovne medije (iako su kao tehnologija ili komunikacijski oblik nastajali ranije i kroz dulje vrijeme), do danas? Koje to osobine imaju masovni mediji da ih možemo razlikovati od drugih komunikacijskih tehnika ili od drugih društvenih institucija, a koje ih čine sličnima drugim poslovnim organizacijama u ekonomskoj sferi ili u sferi proizvodnje kulture? Koje uloge mediji imaju u ljudskim zajednicama i koje funkcije obavljaju za društvo ili pojedinca? Masovne medije razlikujemo prema vrsti ili sektoru

(knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD)), prema geografskoj razini i dosegu (lokalni, nacionalni, međunarodni), prema obliku vlasništva ili upravljačke kontrole (privatni, javni, državni, community, tj. asocijativni ili mediji trećeg sektora) i prema bliskosti matici javnog i političkog mišljenja (matični (mainstream) i alternativni mediji). U radiodifuziji razlikujemo javne i komercijalne radije i televizije, što je funkcija vlasništva/kontrole, ali i tipa programa, tj. različitog cilja. (Lippmann, 1995: 109)

U višekanalnom televizijskom okruženju uz satelitsku televiziju sve važnije mjesto ima i kablovska ili internetska televizija pa se pitamo jesu li to samo različite platforme za dostavu televizijskog medija ili je riječ o novim medijima? Medij (od latinskog *medius*, srednji, koji je između) je u svojem prvom značenju (u jednini) posrednik, onaj putem kojega se prenosi komunikacija. U tom značenju medij može biti i osoba (u paranormalnom kontekstu) (usporedi Klaić, 1951; Webster's, 1982), no najčešće su to materijalni ili fizički nositelji komunikacije, na primjer papir, zvučni valovi, radiovalovi ili nosač zvuka (CD). Nama prikladna definicija medija (engl. *media* ili *medium*) kaže da je to „svaki način, posredovanje ili oruđe, a posebno način komunikacije koji doseže opću javnost i sadrži reklame“ (Webster's, 1982: 882). Masovni mediji su institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva. Masovna komunikacija kao društveni proces i potreba institucionalizirana je u masovnim medijima (usporedi u McQuail, 2007a: 24-46). Medijske institucije čine medijski sistem koji se razvija pod utjecajem specifičnih političkih okolnosti u svakoj zemlji (političke strukture i kulture) i temeljem normativnih očekivanja ugrađenih u zakonodavni okvir kojim je reguliran medijski sistem (na primjer, različita očekivanja od sadržaja emitiranog programa za javne i komercijalne televizije te za tisak). Medijski sistem je skup svih masovnih medija u određenoj državi ili na nekom teritoriju. Medijski sistem prvenstveno je nacionalan, tj. definiran i ograničen političkim granicama države u kojoj se razvija (usporedi Peruško, 2010; Hallin i Mancini, 2004; Jakubowicz, 2010). Granični je slučaj, na primjer, europski medijski sistem jer Europska unija nije država, ali je asocijacija koja teži harmonizaciji određenih područja, uključujući elemente medijskog sektora. U europskom medijskom sistemu zajedničke su temeljne vrijednosti slobode izražavanja i protoka informacija te prepostavke koje uređuju televizijsko emitiranje preko nacionalnih granica, a u novije vrijeme i audiovizualne usluge na zahtjev (nelinearne audiovizualne usluge).

3.1. Razvoj javnog radio-televizijskog servisa u Evropi

Koncept javnoga medijskog servisa u Evropi počeo se propitivati i definirati pojavom radija dvadesetih godina 20. stoljeća. Prvu radiodifuznu komisiju osnovala je Poštanska služba u Velikoj Britaniji još 1923. godine, a za predsjednika je bio postavljen Sir Frederick Sykes. Komisija je trebala razmotriti javno emitiranje, njegove zadaće i načela, organizaciju, nadzor i financiranje te moguću uporabu u budućnosti. Razvojem televizije tridesetih godina prošloga stoljeća, javni medijski servis postaje radiotelevizijski. Prvi takav u Evropi bio je BBC (British Broadcasting Corporation) koji se i danas ističe kao primjer jednoga od najstabilnijih te tehnološki i programski najrazvijenijih javnih servisa u Evropi. Kao društveno odgovoran servis posvećen je postizanju raznovrsnih kulturnih i društvenih ciljeva, pritom osiguravajući ponudu, kako to Denis McQuail (2003.) naziva, "komunikacijskog dobra".

Pritom se misli i na njegovanje osjećaja kulturnoga i nacionalnoga identiteta, a sve sa svrhom očuvanja zajedničke baštine: materinskoga jezika, povijesti, kulture, umjetnosti i društvenih osobitosti zemlje i naroda (Prajs, 2011: 91). Temeljne su zadaće svakoga javnog medijskog servisa djelovati u javnom interesu te pritom pružiti potporu demokraciji. Kako Michael Tracey naglašava, temeljni princip mu je motivirati gledatelje "kao građane s pravima i dužnostima, a ne kao individualne potrošače s novčanicima i kreditnim karticama" (Tracey, 1998.: 29). Brojne su definicije javnoga medijskog servisa . Možda je najsazetičija upravo ona UNESCO-ova prema kojoj je "javni servis stvoren za javnost, javno je financiran i javnost ga nadzire. On nije niti komercijalan niti državan, sloboden je od političkoga upletanja i od pritisaka komercijalnih sila. Javni servis informira, obrazuje, ali i zabavlja slušatelje i gledatelje. Tek uz osiguran pluralizam, programsku raznolikost, uredničku neovisnost, primjerno financiranje, odgovornost i transparentnost, javni servis može služiti kao temelj demokracije.

3.1.2. Prvi javni televizijski servis BBC

Prvi javni televizijski servis i primjer uspješnog javnog servisa u Evropi je BBC (British Broadcasting Corporation) koji je i danas jedan od najrazvijenijih javnih servisa u Evropi. Osnovan je 1927. godine, a sa emitiranjem je počeo 1932. godine. Kada je 1955. godine osnovan drugi televizijski kanal Independent Television (ITV) razbijen je monopol BBC-ja (Velika Britanija je prva dopustila osnivanje privatne televizije). Ipak, tradicija koju je BBC imao kao javni servis bila je toliko snažna da novi komercijalni kanal i nije bio mnogo

komercijalan, a po ugovoru je bio obvezan da osigura više specijalnih programa iz domena javnog servisa. Oглаšavanje je bilo odvojeno od programa. BBC se finansira od pretplate i nema oglase, a ITV od prihoda od oglašavanja. Sve do kraja sedamdesetih godina prošlog stoljeća talijanski javni radiotelevizijski servis bio je pod državnim monopolom sa kontrolom nad tri kanala Radio Televisione Italia (RAI). Kanali RAI su finansirani iz pretplate, uz dodatak od oglašavanja. To je bio krut sistem javnog servisa, sa javnim funkcijama podređenim političkoj kontroli. Talijanski elektronski mediji su radikalno transformirani nakon sudske odluke iz 1976. godine kojom se privatnim radio-televizijskim postajama dozvolilo da emitiraju program praktično bez ikakve kontrole. Graditelj i trgovac nekretninama Silvio Berlusconi svjestan marketinških mogućnosti komercijalne televizije osnovao je reklamnu agenciju i postepeno proširivao kontrolu s jedne TV mreže na tri nacionalne i tako već 1993. godine imao 46 posto vlasništva nad kanalom RAI 6. Različiti su načini finansiranja javnih servisa u Europi pa tako cjelokupan prihod španjolske TVE potječe od reklama, dok austrijski ORF dobiva čak 43 posto svojih prihoda od reklamiranja. Njemački ZDF svega oko 16 posto prihoda ostvaruje od reklamiranja. Prihodima od reklamiranja se uopće ne finansira djelovanje emitera javnih servisa u Velikoj Britaniji i Švedskoj. U ukupnim prihodima Hrvatske radiotelevizije na prihod od marketinga otpada 30 posto, a od RTV pristojbe 70 posto. Radio-televizija Srbije se finansira prihodom od marketinga 45 posto, a putem RTV takse 55 posto. Krovna udruga nacionalnih emitera u Europi je European Broadcasting Union (EBU) koja je i najveća udruga nacionalnih emitera na svijetu, a broji 75 aktivnih članica iz 56 zemalja i 43 pridružene članice širom svijeta. (Habermas, 1969: 44)

3.3. Modeli finansiranja javnih servisa

Najzastupljeniji model finansiranja JRTV servisa u Europi je model RTV takse. Razlike po pojedinim zemljama se sastoje ili regulacionim mehanizmima i načinima organizacije naplate. U najvećem broju prikazanih zemalja to je naknada za posjedovanje radiotelevizijskog prijemnika. Finska i Njemačka su 2013. godine promjenile, osnov ubiranja, tako da je to u Finskoj medijski porez, dok je to, u Njemačkoj porez po domaćinstvu (kućanstvu). Bez obzira na osnov funkcija i izvor je isti u svim zemljama koje imaju ovaj model finansiranja JRTV servisa. Ona se ubire od građana i predstavlja osnovni izvor finansiranja javnih radiotelevizijskih servisa. Cilj je dostatan prihod JRTV servisa koji će omogućiti neovisnu uređivačku politiku JRTV servisa, kao glavnu komponentu misije JRTV servisa.

RTV taksa predstavlja osnovni oblik finansiranja javnih radio-televizijskih servisa. Izvorno, RTV taksa se pojavila kao naknada za posjedovanje televizijskog prijemnika. Posljednjih godina, sa naglim razvojem informacionih tehnologija koje omogućavaju prijem televizijskih signala i putem drugih uređaja, a ne samo televizora, neke europske zemlje promijenile su osnov ubiranja prihoda za javne radio- televizijske servise. Bez obzira kako se naknada zove, da li RTV taksa, televizijska licenca, ili je to porez po kućanstvu ili po dohotku uposlenog, njena funkcija i izvor je ostajao isti. Ona se ubire od građana i predstavlja osnovni izvor finansiranje javnih radio-televizijskih servisa. Modeli finansiranja javnih RTV servisa razlikuju se od zemlje do zemlje što ovisi od zakonskog uredjenja finansiranja javnih RTV servisa.

Četiri temeljna izvora finansiranja javnih RTV emitera su:

- taksa na posjedovanje, radio i TV prijemnika (RTV taksa);
- televizijsko oglašavanje;
- subvencije iz državnog budžeta;
- mješoviti/kombinovani model finansiranja;

U skladu sa zakonskim određenjima finansiranja JRTV servisa u pojedinim zemljama Evrope mogu se identifikovati sljedeći modeli finansiranja:

- finansiranje samo putem RTV takse:
 - finansitanje putem RTV takse i oglašavanja;
 - RTV taksa, oglašavanje i državne subvencije;
 - državne subvencije i oglašavanje;
- samo komercijalni segment;
- samo državne subvencije;

3.4. RTV taksa u modelima finansiranja Evropskih zemalja

RTV taksa/pristojba ili dozvola za prijem radio -televizijskog programa u mnogim zemljama je definisana kao zvanična dozvola za sve vlasnike televizijskih i radio prijemnika da primaju

radio i televizijski program. To je forma hipotetičkog poreza kojim se finansiraju javni RTV servisi, čime im se dopušta da emitiraju program bez ili sa dopunom finansiranja, npr. putem oglašavanja ili državnih subvencija. RTV taksa je prвobitno nastala kao radio dozvola i koriшtena je za finansiranje radio emitera. Sa dolaskom televizije neke zemlje su kreirale odvojene televizijske dozvole, dok su druge jednostavno preimenovale u "radio dozvolu" ili "TV dozvolu" ili „dozvolu za prijem radiotelevizijskog programa". I danas, u nekim zemljama postoje različite RTV takse, neke daju određene popuste starijoj populaciji i invalidima, pa čak i subvencije domaćinstvima sa izrazito niskim dohotkom.

Oko dvije trećine evropskih zemaja koriste RTV taksu kao način finansiranja javnih RTV servisa. Visina i način naplate RTV takse razlikuju se od zemlje do zemlje. Jedan broj evropskih zemalja nikada nije koristio RTV taksu kao model finansiranja javnih radio-televizijskih servisa. U jednima se javni servisi finansiraju isključivo iz državnih donacija dok se se drugima finansiraju kombinacijom oglašavanja i državnih dotacija.

Tabela 1: Godišnji iznos RTV takse za zemlje regionala¹

R. b.	Država	Godišnji iznos RTV takse u €	Model finansiranja
1	Velika Britanija	170	RTV taksa
2	Švedska	315	RTV taksa
3	Danska	332	RTV taksa
4	Finska	40-150	RTV taksa do 2013.g. a od tada medijski porez
5	Švicarska	321	RTV taksa
6	Njemačka	210	RTV taksa i oglašavanje do 2013.g. a od tada porez po kućanstvu
7	Italija	90	RTV taksa
8	Slovenija	153	RTV taksa i oglašavanje
9	Hrvatska	137	RTV taksa i oglašavanje
10	Bosna i Hercegovina	46	RTV taksa i oglašavanje

¹ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Television_licence#Television_licences_around_the_world
(preuzeto 21.04.2019.)

U narednoj tabeli dat je uporedni pregled visine godišnje neto plaće i godišnjeg iznosa RTV takse zemalja regiona. Pregled je dat za zemlje regiona koje imaju isti model finansiranja RTV takse i oglašavanja.

Tabela 2: Godišnji iznosi odnosa neto plaće i RTV takse za zemlje regiona²

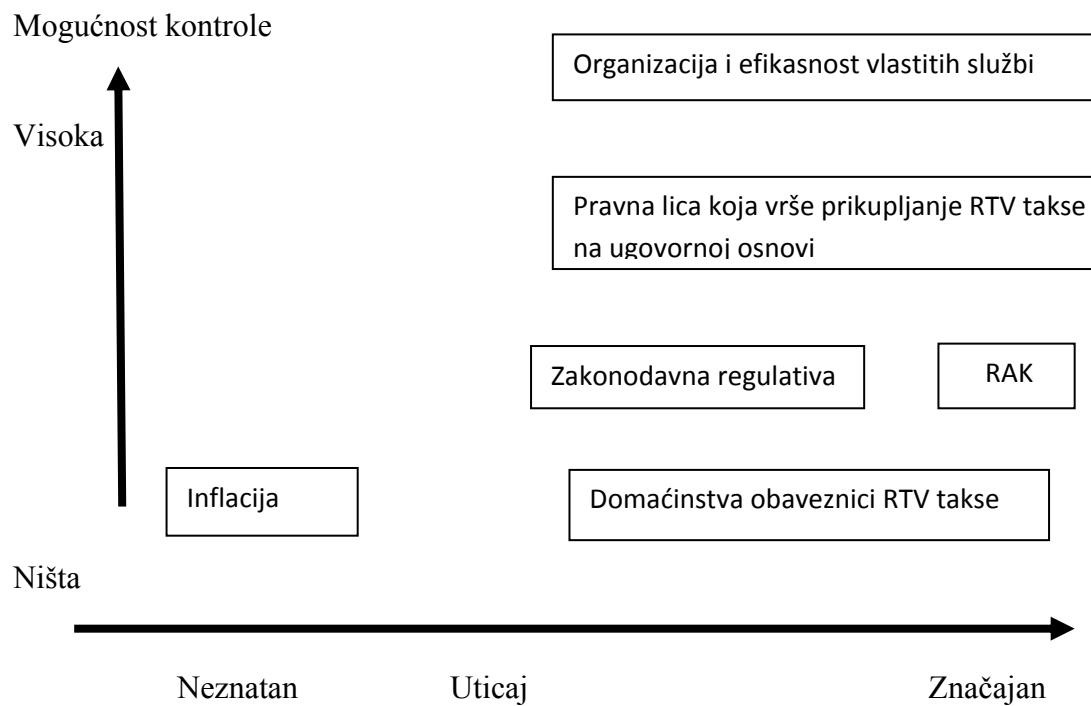
R.b.	Država	Godišnji iznos takse u €	Godišnji iznos neto plaće u €	Udio RTV takse u neto plaći u %
1	Bosna i Hercegovina	46	5074	0,90
2	Hrvatska	137	8737	1,50
3	Slovenija	153	11964	1,21

Iz pregleda tabele 2 može se zaključiti da Bosna i Hercegovina ima najniži godišnji iznos RTV takse i najnižu godišnju neto plaću od posmatranih zemalja. Ako pogledamo učešće RTV takse u neto plaći i vidimo da građani Bosne i Hercegovine izdvajaju iznos manji od 1% na godišnjem nivou; dok je taj iznos znatno veći i u Hrvatskoj i Sloveniji.

3.4. Faktori koji djeluju na RTV taksu

Najznačajniji izvor prihoda JRTV servisa u BiH predstavlja prihod od RTV takse. Na visinu i iznos prikupljene RTV takse utiču brojni faktori. Najvažniji faktori prikazani su na narednoj slici:

² www.lihas.ba , narodne novine rh 21/ 14, www:stat:si/doc/pub/PSB



Vidljivo je da je utjecaj pojedinih faktora različit. Jedni imaju neznatan utjecaj, dok drugi svojim djelovanjem značajno deteminiraju iznos prikupljenog prihoda od RTV takse. Jedne od datih faktori moguće je kontrolisati, odnosno postoji mogućnost visokog stepena utjecaja na njegovo kretanje, dok je prema drugima stepen utjecaja JRTV servisa jako nizak. Sve faktore prikazane na slici dijelimo na eksterne (faktore okruženja) i interne faktore (faktore koji djeluju unutar JRTV servisa). Faktori okruženja su: inflacija kao ekonomski faktor, te RAK i zakonodavna regulativa kao legislativni faktori, broj pretplatnika koji predstavlja demografski faktor. S druge strane organizacija i efikasnost vlastitih službi je interni faktor. Tu se nalaze i pravna lica (za sada Elektroprivreda FBiH i Pošta RS-a) koje vrše prikupljanje RTV takse na ugovornoj osnovi. Ovaj faktor prema svojim karakteristikama ima više obilježje eksterno, nego internog faktora.

U nastavku je obrazloženje o značajnosti faktora prikazanih na slici u odnosu na visinu i iznos prikupljenih sredstava RTV takse, kao i mogućnost kontrole koju JRTV servisi mogu imati na djelovanje pojedinih faktora.

a) Inflacija

Inflacija kao ekonomski pojava svoje djelovanje iskazuje kroz efekte privrednih kretanja u zemlji. RTV taksa se prema Zakonu o JRTV sistemu usklađuje svake godine sa visinom stope inflacije. U prethodnim godinama stopa inflacije je bila jako niska, tako da je njeni djelovanje na visinu RTV takse bio neznatan.

b) Zakonodavna regulativa.

Zakon o JRTV sistemu i Zakoni o JRTV servisima su jedan od glavnih determinirajućih eksternih faktora RTV takse. Zakon o Javnom radio-televizijskom sistemu definiše način prikupljanja i raspodjele RTV takse na teritoriji BiH. Prema Zakonu način naplate definiše Odbor Sistema.

Naplata RTV takse može da se vrši putem vlastitih službi ili taj posao može biti povjeren drugim pravnim licima na ugovornoj osnovi.

Naplata RTV takse se vrši na području entiteta i Brčko distrikta s tim da se uplata vrši na jedinstven račun. Raspodjela naplaćenih sredstava RTV takse vrši se sa jedinstvenog računa na Javne RTV Servise u omjeru koji je definisan.Zakonom o JRTV sistemu.

Članovi Odbora Sistema su povjerioci i izvršioci navedenog jedinstvenog računa i odgovorni su za nadzor nad postupkom naplate RTV takse. Sve organizacije i službe koje vrše naplatu RTV takse dužite su da bez odlaganja izvrše uplatu na jedinstven račun.

c) Regulatorna agencija za komunikacije (RAK)

Prema članu 22. Zakona o JRTV sistemu dužna je da, najkasnije šest mjeseci prije isteka dozvole JRTV sistema, dostavi Parlamentarnoj skupštini na razmatranje prijedlog o iznosu RTV takse. RAK neće razmatrati visinu takse više od jednom u toku pet godina osim ako Odbor Sistema ne dovede u pitanje iznos RTV takse. Odbor JRTV sistema u skladu sa Zakonom, može dostaviti RAK-u novi prijedlog visine RTV takse jedan put svakih pet godina, osim u situaciji, koja dovodi u pitanje funkcioniranje JRTV sistema. U periodu od 2006 do 2013. godine RAK nije smatrala za potrebno da se iznos RTV takse treba povećati iz razloga uspostave normalnog funkcioniranja JRTV Sistema. U periodu 2006-2013. godina broj preplatnika je opao za 40 %, a stepen naplate iznosio svega 69 % na nivou BiH, što je pruzrokovalo gubitak JRTV servisima u prosjeku od 20 miliona KM godišnje. Dugogodišnji pad broja preplatnika i konstantno nezadovoljavajući stepen naplate imali su za posljedicu da je u 2012 i 2013. godini gubitak u fakturisanju i naplati RTV takse dostigao iznos od 32 miliona godišnje.

d) Pravna lica koja vrše prikupljanje RTV takse na ugovornoj osnovi

Prema članu 42, stav 4. i 5. Zakona o JRTV sistemu u periodu važenja dozvole Sistema, naplatu RTV takse obavljali su telekom operateri. U skladu sa navedenim Zakonom JRTV servisi su sklopili ugovor sa BH Telecom d.d. Sarajevo, JP Hrvatske telekomunikacije d.d. Mostar i Telecomom Republike Srpske. Prvi ugovor je zaključen na period od 01.01.2006. do

31.12.2010., godine. Ovim ugovorom definisano je da se naplata RTV takse veže za naplatu usluga mjesecnih računa fiksne telefonije i njenih tehničkih alternativa. Primjena ovog Ugovora je produžena Aneksom na ugovor koji je važio do 30.06.2011. godine. Nakon toga su zaključivani ugovori na kraće periode. Nakon toga potpisivani su Ugovori sa telekomima sa različitim periodima važenja, tako da sa BH Telecomom je bio ugovor koji se primjenjivao od 01.07.2011. godine do 26.04.2015. godine. Ugovor sa JP HT Mostar primjenjivao se od 01.10.2011. do 26.04.2015. godine, dok ugovor sa Telekomunikacijama Repubike Srpske je važio od 01.07.2012. do 31.12.2013. godine.

Najveći broj preplatnika registrovan je putem telecom operatera, tako da organizacija i način naplate putem telekom operatera imao ključnu ulogu kako u očuvanju broja preplatnika, tako i stepenu nalate RTV takse. Telekomi ukidaju obavezu plaćanja RTV takse preko računa za pakete usluga Moja TV BH Telekom-a i Open TV M tel -a iako ti paket sadrže i korištenje fiksног priključka telefona.

e) Organizacija i efikasnost vlastitih službi

Vlastite službe za naplatu su formirane u okviru RTV FBiH i RTRS-a. U skladu sa zakonskim odredbama i ovlaštenjima iz Statuta direktori javnih RTV servisa su dana 23.02.2006. godine donijeli Odluku o naplati i uplati RTV takse putem vlastitih službi javnih RTV servisa. Odluka se primjenjuje na naplatu od 01.12.2005. godine.

Ove službe vrše naplatu RTV takse za preplatnike koji nisu na evidenciji telekoma, s tim da je nakon HT Mostar nakon prekida 2016. godine, dostavio evidentirani spisak preplatnika Inkaso službi RTVFBiH, te pokreću zahtjeve za naplatu RTV takse sudskim putem. Službe vrše naplatu na vlastiti transakcijski račun i dužne su u skladu sa članom 23. Zakona o Javnom RTV sistemu da istu odmah uplate na jedinstven račun najkasnije do 10.-tog u mjesecu za prethodni mjesec.

4. Javni RTV servis u Bosni i Hercegovini

Definicija javnog servisa kaže kako je on „neprofitna, nezavisna radio-televizijska organizacija, osnovana u ime opće javnosti i finansirana iz javnih prihoda, koja raznovrsnim, uravnoteženim, visokokvalitetnim programima zadovoljava potrebe najvećeg mogućeg broja građana, odnosno najšire javnosti, nepristrano i bez diskriminacije.“ (Veljanovski, 2005:28).

Javni radiotelevizijski sistem Bosne i Hercegovine sastoji se od tri javna emitera:

Radiotelevizije Bosne i Hercegovine (BHRT), koja pokriva cijelu državu, i dva entitetska javna emitera – Radiotelevizije Federacije Bosne i Hercegovine (RTV FBiH) i Radiotelevizije Republike Srpske (RTRS). Zakoni, koje su usvojila tri parlamenta – Državni parlament i parlamenti dva entiteta – reguliraju javne medije u Bosni i Hercegovini. Pravni okvir veoma je kompleksan, jer se regulacijom svakog od emitera bavi po jedan zakon koji se na njega odnosi, kao i Zakon o Javnom radiotelevizijskom sistemu. Iako su neke odredbe u zakonima o pojedinačnim javnim emiterima i u tzv. sistemskom zakonu, Zakonu o Javnom radiotelevizijskom sistemu, identične, još uvijek je potrebno pažljivo pročitati i protumačiti oba zakona, jer su neke odredbe u suprotnosti jedna sa drugom. Zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem Bosne i Hercegovine, obuhvataju neke od zaštitnih elemenata, važnih za neovisnost i uređivačku autonomiju, koji su uspostavljeni Preporukom Vijeća Evrope, broj: R (96)10. Međutim, za razliku od Preporuke, oni ne zabranjuju cenzuru, a priori kontrolu aktivnosti javnih emitera i primanje bilo kakvih instrukcija od osoba i tijela izvan Javnog radiotelevizijskog sistema. Zaštita od sukoba interesa također je slaba. Slično kao i u drugim državama, Državni parlament i entitetski parlamenti u Bosni i Hercegovini imaju ključnu ulogu u imenovanju i razrješenju članova upravnih odbora javnih emitera. Kandidate za odbore RTRS-a i BHRT-a predlaže neovisna Regulatorna agencija za komunikacije (RAK). Ovaj zaštitni element protiv politizacije ne postoji kada je u pitanju Upravni odbor RTV-a FBiH, čije članove predlaže Parlamentarna komisija, a ne RAK. Još jedno pitanje koje izaziva zabrinutost, su ovlasti Narodne skupštine Republike Srpske da odbije, bez objašnjenja, kandidate koje predloži RAK. Slično tome, problematično je da su Parlamentu Federacije BiH date ovlasti da kolektivno razriješi Upravni odbor RTV-a FBiH.

Pored toga, zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, ne pružaju zaštitne elemente protiv proizvoljnog i politički motiviranog razrješenja članova Upravnog odbora i generalnih direktora javnih emitera, kao što je zahtjev da se daju razlozi za razrješenje i pravo na žalbu sudu. Zabrinutost izaziva i činjenica da je JRTV entitetski servisi funkcioniraju i bez upravnog i nadzornog odbora, ili upravom kojoj je istekao mandat, državnim servisom gdje vršioci određenih funkcija javno šire međuetničku mržnju, ne poštuju kodekse i zakonske regulative, postavljeni na nacionalnoj osnovi, dok za RTRS smatraju da je televizija jednog čovjeka i njegove stranke, što potvrdi i skoro svaka njihova informativna emisija u kojoj je on glavna zvijezda, kao i RAK koji je do sada mnogo puta izrekao novčane kazne zbog te pristrasnosti.

Zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, obuhvataju zahtjeve za odgovornost

javnih emitera prema javnosti. Međutim, upitno je mogu li slušaoci i gledaoci pozvati javne emitere na odgovornost zbog njihovog djelovanja, imajući u vidu malu važnost koju zakoni o pojedinačnim javnim emiterima daju obavezama javnih emitera. Osim toga, u zakonima se ne navodi izričito da djelovanje javnih emitera podliježe nadzoru javnosti i da emiteri mogu biti pozvani na odgovornost zbog propusta u ispunjavanju svojih aktivnosti. Također, od emitera se ne zahtijeva da uspostave interne mehanizme podnošenja žalbe, koji bi omogućili slušaocima i gledaocima da iznose primjedbe ili žalbe na način na koji javni emiteri obavljaju svoje javne dužnosti.

Model finansiranja javnih emitera u Bosni i Hercegovini je mješovit, uključujući RTV pretplatu i prihode od reklama. Za razliku od Preporuke Vijeća Evrope, broj: (2003.)9, pravni okvir ne garantira da će javnim emiterima biti pružena neophodna finansijska sredstva da ispune svoje aktivnosti i ne uspostavlja mehanizme za državne subvencije, kojima bi bili pokriveni tehnički i administrativni troškovi javnih emitera i omogućilo im se da se prilagode novom digitalnom okruženju. Zakonom se ne ograničava omjer prihoda od reklama i, shodno tome, ne osigurava da javni emiteri ne ovise pretjerano o njima. Nema pravila kojima se ograničava upotreba RTV pretplate i drugih javnih sredstava za nepravednu konkureniju privatnim emiterima.

Zakonom o Javnom radiotelevizijskom sistemu propisuje se da tri javna emitera trebaju uspostaviti i zajednički upravljati Korporacijom. Njen mandat obuhvata uvođenje novih tehnologija, upravljanje transmisijskom mrežom, međunarodno predstavljanje emitera, kupovinu prava za prikazivanje stranih programa, upravljanje reklamama, usuglašavanje različitih sistema, politika djelovanja i procedura sadašnja tri emitera. Međutim, zakoni koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem ne reguliraju detaljno ni odnose i suradnju između tri emitera, a ni između njih i Korporacije. Njena uspostava i upravljanje njome ovisi isključivo o dobroj volji tri emitera. Kao rezultat toga, zbog neslaganja i sukoba između javnih emitera, Korporacija još nije uspostavljena, a nema ni dogovora oko naplate RTV takse.

Reguliranje obaveza javnih emitera u skladu je s relevantnim standardima u oblasti rada medija. U Preporuci Vijeća Evrope, broj Rec(2007)3, o obavezama javnih emitera u informacijskom društву, upućenoj državama članicama, navodi se da bi obaveze javnih emitera trebale svojim ispunjenjem osigurati:

- a) izvor informacija za sve građane društva, kojim se osigurava opći pristup informacijama;
- b) ostvarenje socijalne kohezije i integraciju svih pojedinaca, grupa i zajednica;
- c) izvor nepristranih i neovisnih informacija i komentara, te izvor inovativnih i

raznovrsnih sadržaja, koji su u skladu s visokim etičkim standardima i standardima kvaliteta;

- d) forum za ostvarenje pluralističke javne rasprave i sredstvo promoviranja šireg demokratskog učešća pojedinaca;
- e) aktivan doprinos audiovizualnom stvaralaštvu i produkciji i viši nivo uvažavanja i širenja sadržaja o raznolikosti nacionalnog i evropskog kulturnog naslijeda.

4.1.RTV taksa u Bosni i Hercegovini

Glavni izvor finansiranja JRTV Servisa je RTV taksa. U skladu sa Zakonom o JRTV Sistemu i Zakonima o JRTV se visima sva domaćinstva i pravna lica na teritoriji BiH koja posjeduju TV prijemnik imaju obavezu plaćanja RTV takse. Izvor prihoda su građani, u cilju očuvanja neovisnosti uređivačke politike JRTV servisa. Članom 42 Zakona naplata RTV takse od 2005. godine do 2017. povjerena je telekom operaterima. Podaci su pokazali da pored nedovoljnog stepena naplate putem telekoma, broj pretplatnika pada sve većim intenzitetom, zbog prelaska stanovništva na druge vidove telekomunikacionih veza. U posljednim godinama pad pretplatnika je veći od 10 % godišnje, a JRTV servisi trpe milionske gubitke koji su djelovali na stabilnost i onemogućili razvoj JRTV servisa u korak sa evropskim standardima.

U cijelom periodu prikupljanja RTV takse putem telecom operatera, 20 % pretplatnika na području pokrivenosti BH Telekoma i Telekoma RS-a nikada nije platio RTV taksu, dok na području HT Eroneta 75 % pretplatnika nikada nije platilo RTV taksu.

Posljedica za JRTV servise je 150 miliona KM nenaplaćene RTV takse u periodu 2006-2013. godine, što je u pet godina dostiglo cifru od 20 miliona KM nenaplaćene RTV takse u godini. Pored toga, broj pretplatnika stalno pada, tako da je za period 2006- 2013. godine broj pretplatnika smanjen za 40 % to iznosi 356.600 pretplatnika manje, nego je bilo u 2006. godini. Za navedeni period JRTV servisi snose posljedice ne samo nedovoljnog stepena naplate, koji je na nivou BiH opao na 69 % nego i posljedice pada broja pretplatnika. Samo od pada broja pretplatnika u periodu 2006-2013. godine izgubljeno je 32 miliona KM prihoda od RTV takse. Posljedica je bila nedostatak sredstava za jačanje kvalitete u stvaranju i produkciji raznovrsnih sadržaja za stanovništvo, te pitanje opstanka i ostvarivanje osnovne djelatnosti RTV servisa.

Tabela 3: Broj domaćinstava sa priključkom na fiksni telefon (broj obveznika RTV takse) novembar, 2014.godine

BH TELECOM	HT ERONET	UKUPNO FEDERACIJA	UKUPNO RS	UKUPNO NA NIVOU BiH
282 756	86 506	369 262	181 044	550 306

Tabela 4: Prihodi Javnih RTV servisa od RTV takse od 2009.-2017.godine³

Godina/Način naplate	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
BH TELEKOM	9.104.916, 94	8.633,4 93,30	7.888,7 61,89	7.232,78 7,29	6.419, 3	618,3 71,91	5.363,9 7,77	4.338,47 5,02	3.480,0,1 5
HT MOSTAR	2.171.698, 61	2.121,4 30,19	2.099,5 70,27	2.059,99 4,83	1.947, 9	206,5 72,51	1.775,2 8,14	1.633,76 6,90	1.033,69
TELEKOM SRPSKE (fizička i pravna lica)	5.933.352, 45	5.492,2 00,88	5.257,3 49,67	4.604,68 1,46	3.979, 3	509,1 86,88	3.410,9 3,16	2.887,42 5,65	2.468,76 470.540,63
MOBIS RS (fizička lica)	532.806 584.341,23	475.059 ,12	436.111, ,79	392,1 69	346.126 48,60	299.864, ,88	260.910, 39	260.910, 03	45.601,89
INKASO I SAMOSTAL NE UPLATE	513.799 384.619,21	777.939 ,75	1.060.95 ,34	1.544, 7	865,2 82,24	2.119,3 5,02	2.653.97 8,16	3.315.11 2	3.248.460,0

³ http://www.rtvfbih.ba/loc/template.wbsp?wbf_id=166§ion=info

(Izvještaj o radu RTVFBiH u 2017. godini i proširena Informacija o stanju u RTVFBiH

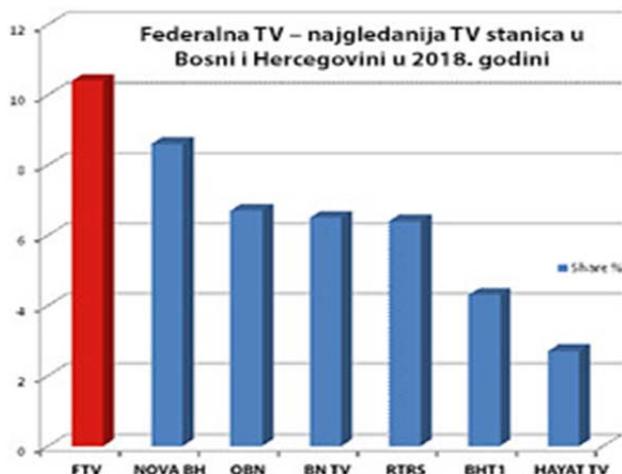
PRAVNA LICA	89.882,73	104.597 ,51	110.297 ,65	123.818, 59	158.0 74,93	197.176 ,91	192.472, 52	195.268, 15	197.469,43
INKASANTI RTRS-a . <i>Provizija na naplaćenu RTV taksu VII/14</i>	856.561,44	723.946 ,86	983.031 ,70	1.123.17 8,11	1.401. 924,1 6	1.470.8 38,97 7	4.976.21 0,99 4.170,1	7.085.49 3,29	7.470.540,0 5
JP ELEKTROP RIVREDA									5.998.833,7 6
UKUPNO	19.125.372 ,61	18.122. 274,61	17.592. 010,31	16.641,5 26,18	15,84 3,347, 01	14.687. 926,47	16.982,1 91,99	17.839,2 67,20	19.137.937, 53

Prihodi od RTV takse su od 2009. do 2016.godine sve manji, što se može vidjeti u tabelarnom pregledu ukupnih godišnjih prihoda od RTV takse iz Izvještaja o radu RTVFBiH u 2017.godini. Prihodi od RTV takse u 2017.godini iskazani su u iznosu od 19.137.938 KM.

Prihode od RTV takse u iznosu od 19.137.938 KM čine:

- Prihodi od RTV takse BH Telekom u iznosu od 1.706.492 KM,
- Prihodi od RTV takse Inkaso u iznosu od 3.248.460 KM,
- Prihodi od RTV takse Pravna lica u iznosu od 197.469 KM,
- Prihodi od RTV takse M. TEL. u iznosu od 516.143 KM,
- Prihodi od RTV takse RTRS Banja Luka u iznosu od 7.470.540 KM i
- Prihodi od RTV takse Elektroprivreda u iznosu od 5.998.834 KM.

Možemo zaključiti da je naplata RTV takse u Republici Srpskoj na vrlo visokom nivou u odnosu na Federaciju. Razlog tome je Zakon o Izvršnom postupku, u kojem se u članu 29. Zakona o izvršnom postupku RS omogućava RTRS –u prinudnu naplatu dugovanja za RTV taksu, dok u Federaciji BiH, u članu 29. RTV taksa se ne smatra vjerodostojjom ispravom.



Ilustracija 1: Gledanost TV stanica u BiH u 2018.godini⁴

Iz navedene ilustracije možemo primijetiti da su kanali Javnih RTV servisa među šest najgledanijih TV kanala u BiH u 2018. godini. Slična gledanost JRTV servisa je i u prethodnim godinama, iz čega možemo zaključiti da građani gledaju programe Javnih RTV servisa. Zanimljivo je da građani gledaju programe javnih emitera, a izbjegavaju izvršavanje zakonske obaveze, plaćanja RTV takse.

Procentualna naplata RTV takse po kantonima i u Brčko distriktu za 2007.godinu je sljedeća:

1. BOSANSKO-PODRINJSKI	83, 23%
2.* DISTRIKT BRČKO	56, 55%
3. KANTON 10	20, 88%
4. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	39, 30%
5. POSAVSKI	56, 21%
6. SARAJEVSKI	87, 27%
7. SREDNJE-BOSANSKI	45, 24%
8. TUZLANSKI	77, 17%
9. UNSKO-SANSKI	82, 18%
10. ZAPADNO-HERCEGOVAČKI	17, 32%
11. ZENIČKO-DOBOJSKI	64, 76%
Ukupno:	68, 90%

⁴ Audience Measurement d.o.o. po licenci The Nielsen Company; metod istraživanja: PeopleMeter - kontinuirano elektronsko mjerjenje gledanosti TV-stanica

4.1.1. Podaci o broju preplatnika za 2018 godinu

Ukupan broj preplatnika u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2018. godinu iznosi 660 000, dok je ukupan broj preplatnika u Republici Srpskoj za 2018. godinu 328 000. Procenat naplate u Federaciji BiH je 60 %, dok je u RS taj procenat 80 %. Kantoni sa većinskim hrvatskim stanovništvom, Zapadnohercegovački i Kanton 10, imaju najlošiju naplatu i ona iznosi 11%; podaci su ovo Federalne televizije.

4.2. Nerazriješeni računi među javnim RTV servisima

Raspodjela RTV takse vrši se u skladu sa članom 23. Zakona o javnom RTV sistemu BiH.

Član 23. (Raspodjela RTV takse)

- (1) RTV taksa u Bosni i Hercegovini naplaćuje se na području entiteta i Brčko Distrikta BiH, s tim što se uplata vrši na jedinstveni račun.
- (2) Ukupni netodohodak od prodaje marketinškog oglašavanja također se uplaćuje na jedinstveni račun.
- (3) Članovi Odbora Sistema su povjerioci i izvršioci navedenog jedinstvenog računa i odgovorni su za nadzor nad postupkom naplate.
- (4) RTFBiH pripada 25% netoprihoda od marketinškog oglašavanja i 25% od ukupnog iznosa RTV takse naplaćene na teritoriji Bosne i Hercegovine.
- (5) RTRS pripada 25% netoprihoda od marketinškog oglašavanja i 25% od ukupnog iznosa RTV takse naplaćene na teritoriji Bosne i Hercegovine.
- (6) BHRT pripada 50% netoprihoda od marketinškog oglašavanja i 50% od ukupnog iznosa RTV takse naplaćene na teritoriji Bosne i Hercegovine.
- (7) Ovi omjeri raspodjele primjenjuju se bez obzira na način prikupljanja.
- (8) Organizacije koje naplaćuju RTV taksu i vrše marketinško oglašavanje u ime javnih RTV servisa dužne su uplatiti naplaćeni iznos RTV takse i netoprihod od marketinškog oglašavanja na jedinstveni račun bez odgađanja.
- (9) Raspodjela sredstava javnim RTV servisima s jedinstvenog računa vršit će se odmah.

Po ovom članu, entitetski emiteri su dužni svakom mjesecu, nakon naplaćene RTV takse u entitetima, podnijeti izvještaj BHRT-u i uplatiti 75% od ukupnog prihoda za naplaćenu RTV taksu. BHRT vrši samostalno naplatu u Brčko distriktu.

Već u Izvještaju o radu i poslovanju BHRT-a za 2012.godinu, uočavaju se podaci o dugovanju RTVFBiH prema BHRT-u, a na teret rashoda tj. neuplaćenog dijela novca za naplaćenu RTV takstu u iznosu od 8.677.262 KM, te redovna potraživanja za pružanje usluga 2.050.383 KM. Zbog ovoga BHRT pokreće tužbu protiv FTV, za ukupna potraživanja na dan 31.12.2012. godinu u iznosu od 10.727.645 KM. U isto vrijeme, potraživanja od RTRS su 77.992 KM na teret rashoda odnosno neuplaćenog dijela za RTV takstu, zbog čega BHRT podnosi tužbu i protiv drugog entetskog emitera. U međuvremenu, potraživanja rastu, da bi 2015.godine u Izvještaju o radu BHRT navodi, da dug od strane RTV F BiH i RTRS-a iznosi 11.089.225KM, od čega RTV F BiH duguje 2.534.556 KM, a RTRS iznos ad 8.554.669 KM. Naglašavajući da RTRS za prva tri mjeseca 2016. godine nije dostavio ni izvještaj koliko je prikupljeno na prolazne račune emitera, tako da je ukupna obaveza koju entetski mediji nisu izmirili prema BHRT-u pa osnovu RTV takse znatno veća od 11 miliona KM, ali BHRT nema uvid u isto.



FTV i RTRS glavni su gasitelji
BHRT-a

Ilustracija 2: Dugovanja entetskih emitera prema BHRT-u

5

Na sve ovo, entetske televizije su odgovorile da je to manipuliranje podacima od strane Upravnog odbora BHRT-a, te da kada se podaci saberu, BHRT u stvari duguje njima. Iz RTRS-a naveli su podatke za dugovanja analognih linkova, marketinga, a iz FTV-a da su

⁵ <https://avaz.ba/vijesti/teme/280570/ftv-i-rtrs-glavni-su-gasitelji-bhrt-a>

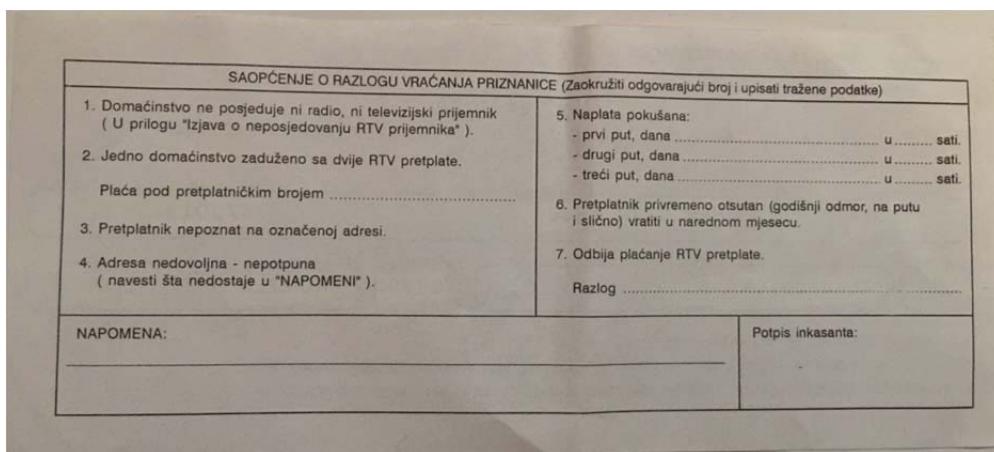
dužni naručivati 25 % programa od FTV i RTRS, što BHRT, smatraju, nije poštovao. Te da za loše finansijsko stanje BHRT ne treba kriviti entitetske televizije, već loš menadžment.⁶

4.3.Zakon o izvršnom postupku FBiH i RS-a

Inkaso službenici koji su prikupljali godinama pretplatu, doživljavali su razne neugodnosti obavljajući svoju dužnost. Suočavali su se sa verbalnim pa i fizičkim prijetnjama.



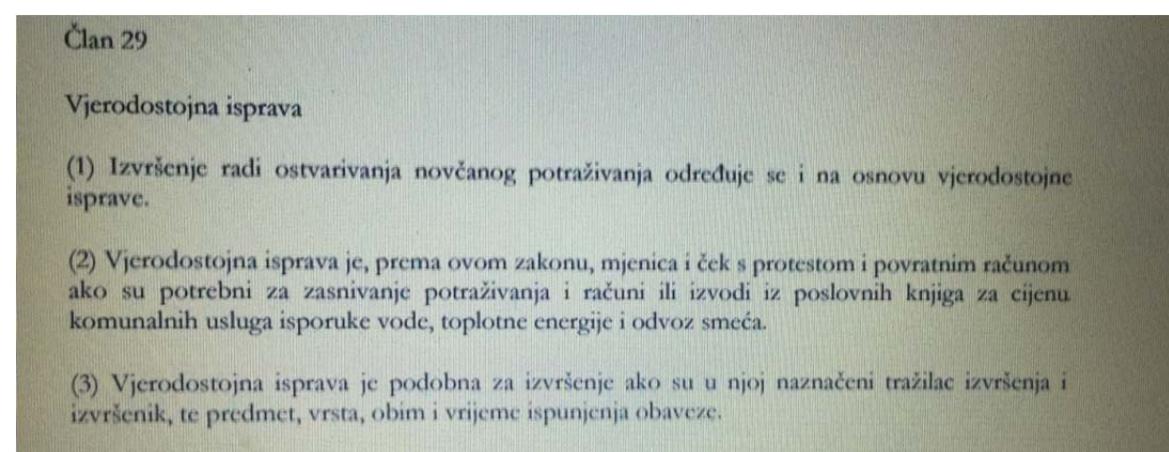
Ilustracija 3:Priznanica za plaćenu taksu za posjedovanje radio ili tv prijemnika



Ilustracija 4:Priznanica za plaćenu taksu za posjedovanje radio ili tv prijemnika

⁶ <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=204142>

Također, Inkaso službe su suočene sa nizom problema u postupku sudske naplate, od tretmana potraživanja po onovu RTV takse prema odedbama Zakona o Izvršnom postupku u FBiH, koji RTV taksu ne smatra vjerodostojnjom isprvom, do toga da je trošak za pokretanja postupka naplate pred sudom u najvećem broju slučajeva bio veći od sume naplate RTV takse putem suda. Treba dodati i da Sudovi, kada je riječ o utužbama po osnovu dugovanja za RTV taksu, u 2019.godini, rješavaju predmete predate u 2002.godini.



Ilustracija 5:Član 29. Zakona o izvršnom postupku FBiH⁷

⁷ Član 29. Zakona o izvršnom postupku FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 32/2003, 52/2003 - ispr., 33/2006, 39/2006 - ispravka, 39/2009, 35/2012 i 46/2016 i "Službeni glasnik BiH", br. 42/2018 - odluka Ustavnog Suda

Vjerodostojna isprava

Član 29

(1) Izvršenje radi ostvarivanja novčanog potraživanja određuje se i na osnovu vjerodostojne isprave.

(2) Vjerodostojna isprava je, prema ovom zakonu, mjenica i ček s protestom i povratnim računom ako su potrebni za zasnivanje potraživanja i računi ili izvodi iz poslovnih knjiga, za cijenu komunalnih usluga, isporuke vode, toplotne energije, telekomunikacionih usluga, RTV takse, odvoz smeća i odluke i knjigovodstveni izvodi Advokatske komore Republike Srpske o visini duga po osnovu članarine.

(3) Vjerodostojna isprava je podobna za izvršenje ako su u njoj naznačeni tražilac izvršenja i izvršenik te predmet, vrsta, obim i vrijeme ispunjenja obaveze.

Angažovanje izvršioca po ugovoru

Član 29a

(1) Za izvršenje novčanih potraživanja po osnovu računa ili izvoda iz poslovnih knjiga za cijenu komunalnih usluga, isporuku vode, toplotne energije, odvoza smeća i RTV pretplate, na prijedlog tražioca izvršenja, sud će angažovati izvršioca po osnovu ugovora, pod uslovom da tražilac izvršenja na depozit suda izvrši uplatu troškova izvršnog postupka, odredene od strane suda.

Ilustracija 6: Član 29. Zakona o izvršnom postupku RS⁸

Razlika u entitetskim zakonima, tačnije članu 29. Zakona o izvršnom postupku RS omogućava RTRS –u prinudnu naplatu dugovanja za RTV takstu, dok u Federaciji BiH, u članu 29. RTV taksa se ne smatra vjerodostojom ispravom. JS FBIH naplatu dugovanja po osnovu RTV takse mora tražiti sudskim putem, odnosno utuživanjem stranaka za dugovanja, što vremenski duže traje, ali i snosi troškove naplate pred Sudom.

⁸ Član 29. Zakona o izvršnom postupku RS ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 59/2003, 85/2003, 64/2005, 118/2007, 29/2010, 57/2012, 67/2013, 98/2014, 5/2017 - odluka US, 58/2018 - rješenje US BiH i 66/2018

Zbog duga starog deset godina: Baki od 80 godina oduzeli prase jer nije platila RTV pretplatu!

AUTOR: Jutarnji.hr OBJAVLJENO: 11.10.2011. u 15:48



Dug od deset eura **Radio-Televiziji Republike Srpske** bio je dovoljan razlog da **Dušanki Adžić**, 80-godišnjoj baki iz **Dervente, Republika Srpska**, sudska radnica odnesu jednu od dvije svinje. Adžić živi sa nezaposlenim sinom od njene invalidnine od 75 eura mjesечно, a svinju su im praktički jedini izvor ishrane,javlja **Press**.

9



RTRS plijeni imovinu invalidu

Milanu Mandiću, demobilisanom borcu Vojske Republike Srpske, ratnom vojnom invalidu i predsjedniku Udruženja porodica nestalih sarajevskih Srba sud je poslao obavještenje da će mu, uz asistenciju policije, 5. aprila ove godine plijeniti imovinu. Razlog je 60 maraka neplaćene RTV takse plus 25 maraka sudske troškove.

Vijesti | Republika Srpska

Subota, 17.03.2018. | 19:26



10

Ilustracija 7: Prinudna naplata RTV takse u RS-u

Naslov i sadržaj članka iznad, je primjer prinudne naplate RTV takse koji omogućava Zakon o izvršnom postupku RS-a, bez obzira na prikazano neljudsko ponašanje u ovom slučaju prema starici i ratnom vojnemu invalidu.

Postavlja se pitanje zašto u Zakonu o izvršnom postupku FBiH, nije uvrštena i RTV taksa, kao vjerodostojna isprava. Odgovor leži u nemogućnosti dogovora parlamentarnih zastupnika, tačnije onih koji predstavljaju hrvatski narod u BiH, a koji JRTV servise ne priznaju i čak javno pozivaju na neplaćanje RTV takse.

⁹ <https://www.jutarnji.hr/viral/bizarre/zbog-duga-starog-deset-godina-baki-od-80-godina-oduzeli-prase-jer-nije-platila-rtv-preplatu/1724742/>

¹⁰ <https://www.rtvbn.com/3900464/zbog-duga-od-60-maraka-rtrs-plijeni-imovinu-ratnom-vojnim-invalidu>

"Vi plaćajte, ja neću"

No, Novakovićeve kolege iz FBiH se javno hvale da ne plaćaju i to godinama. Štoviše, Borjana Krišto, koja sjedi u kolegiju Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, javno je pozvala sve građane da ne plaćaju taj namet.

- HDZ BiH se bori za javni medij na hrvatskom jeziku. Ne plaćam RTV takstu, ali želim da je plaćam. Želimo sistemske izmjene koji će osigurati objektivno, učinkovito i nepristrasno kreiranje informacija – kazala je Krišto u obraćanju Parlamentu. Njen kolega Predrag Kožul također se pohvalio da ne plaća ovu takstu i naglasio da "tu taksu ne plaća većina Hrvata u znak protesta protiv uređenja Javnog RTV servisa".

- Ja će svu svoju preplatu u trenutku kada zadovoljimo minimum interesa i hrvatskog naroda vrlo rado platiti i to u većem iznosu nego što je iznos RTV preplate. Svi oni koji odlučuju o tom sistemu trebaju se zapitati zašto je to tako i zašto Hrvati osjećaju Javni RTV servis kao strano tijelo – kazao je Kožul.

Ilustracija 8: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse

Naime, gostujući u emisiji "Zabranjeni forum" TV Pink Mario Karamatić (HSS BiH), delegat u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, koji mjesečno naplati nekoliko hiljada konvertibilnih maraka na ime plate, toplog obroka, naknade za odvojeni život... bez imalo ustezanja je ustvrdio da ne plaća i nema namjeru plaćati RTV takstu.

"Ne plaćam RTV takstu, zbog čega bih je plaćao", kazao je Karamatić. Nakon reakcije gledaoca koji se javio uživo u program i konstatacije da je sramota ne plaćati RTV takstu sa tolikim primanjima koje dobiva iz budžeta, Karamatić je podrugljivo dodao:

"Elvis sa Ilidže sigurno nije glasao za HSS ili za mene. Evo samo da poručim gospodinu da nastavi redovno plaćati sve doprinose da bih ja mogao imati redovna primanja"!?

Ilustracija 9: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse

Za razliku od Novakovića, Aleksandra Pandurević, šefica Kluba SDS-a u PSBiH je, osvrnuvši se na uredivačku politiku RTRS-a koja je otvoreno na strani SNSD-a, kazala da "ne plaća preplatu jer osjeća da kad plaća tu taksu, plaća jedan RTV servis koji otvoreno radi protiv mene i naše fizičke sigurnosti".

- Kad budem tužena od suda, platit će tu taksu – dodala je. Slično se moglo čuti i od ostalih političara Saveza za promjene.

Ilustracija 10: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse

Razlozi za neplaćanje i javno pozivanje na neplaćanje, navode uglavnom u nezadovoljstvu uređivačkom politikom JRTV servisa. Zastupnici hrvatskog naroda čak su prezentovali i svoju ideju o kreiranju vlastite televizije Herceg-Bosna na hrvatskom jeziku, koja bi imala ulogu JRTV servisa Hrvata u BiH.

¹¹ <https://www.faktor.ba/vijest/oni-ne-placaju-rtv-taksu-i-javno-se-izruguju-platisama-zasto-ih-niko-nije-tuzio-259295>

¹² <https://www.faktor.ba/vijest/oni-ne-placaju-rtv-taksu-i-javno-se-izruguju-platisama-zasto-ih-niko-nije-tuzio-259295>

¹³ <https://www.faktor.ba/vijest/oni-ne-placaju-rtv-taksu-i-javno-se-izruguju-platisama-zasto-ih-niko-nije-tuzio-259295>

Svoje namjere su ostvarili, ali ne kroz formiranje trećeg kanala u okviru JRTV servisa, već kupovinom TV KISS iz Kiseljaka, koji 16.04.2019. godine počinje emitovati program sa novim logom i nazivom RTV Herceg-Bosne. Finansira se iz nekoliko opština sa hrvatskom većinom u BiH i namjenjena je hrvatskom narodu na hrvatskom jeziku.

14

RTV Herceg Bosne stigla na male ekrane

DVB-S/T Utorka, 16 Travanj 2019 08:45



Od večeras TV Kiss emitira se s logom RTV Herceg Bosne. Nedavno je najavljenko kako će nakon kupnje TV Kiss-a, RTV Herceg Bosna pored radijskog početi emitirati i televizijski program.

Regulatorna agencija za komunikacije ranije je potvrdila za portal Bljesak.info kako će RTV Herceg Bosna, u skladu s dodijeljenim tehničkim uvjetima, program emitirati s osam lokacija.

Ilustracija 11: RTV Herceg Bosna počela emitirati tv program

Činjenice govore da je slučaj hrvatskog naroda, posebno u zapadnoj Hercegovini, mnogo složeniji, jer čini se da se odbijanje zakonske obaveze prema JRTV servisima i potpuno negiranje istih, u njihovom slučaju, prenosi sa koljena na koljeno.

„Zapadna Hercegovina i danas slabo gleda i nikako ne plaća RTV pretplatu za Federalnoj televiziji. U vrijeme socijalističke Jugoslavije, svaki razgovor rukovodstva tadašnje TV Sarajevo sa općinskim fukcionerima zapadne Hercegovine ostajao je na istoj matrici izgovora- ne mogu plaćati pretplatu za program koji ne gledaju, ali da su spremni plaćati TV pretplatu TV Zagrebu pošto njih gledaju. Tada, odlučuju odgovorni ljudi sa TVSA da izgrade predajnik ponad Livnu, na Biokovu. Obave se pripreme i predajnik postavi, i onda ponovo, kada je TVSA bila vidljiva na ovom terenu, plaćanje pretplate je izostalo.“ (Fejzić-Čengić, 2009: 106.)

¹⁴ <https://www.livno-online.com/dvb-st/30812-rtv-herceg-bosne-stigla-na-male-ekrane>

Ovdje valja napomenuti da JRTV servisi, zapošljavaju sva tri konstitutina narode kao svoje radnike, te koriste sva tri konstitutivna jezika i dva pisma, kao i da je broj uposlenika prema kodeksu nacionalnosti ispoštovan. Javni servisi usmjereni su prema svim građanima Bosne i Hercegovine a ne jednom konstitutivnom narodu. O političkim željama okupacije JRTV servisa, i određenih pokušaja u tome, do javnih pozivanja na neplaćanja jer smatraju da JRTV servisi nisu objektivni ili zastupaju određenu političku opciju. Bilo bi poželjno da zastupnici u državnim institucijama daju veću pažnju JRTV servisima, i rješanju naplate RTV takse za sve građane, pa i izborom rukovodećih pozicija u JRTV servisima, i da zaista pruže bolje rješenje. U ovim slučajevima, stiče se utisak da bi svaka politička stranka željela vlastiti JRTV servis ili u krajnjem slučaju privatnu televiziju, da bi zadovoljila vlastite interese, ili će u suprotnom javno bojkotovati iste.

Treba objasniti i postupak usvajanja bilo kakvih odluka u Parlamentima Bosne i Hercegovine. Parlamenti, državni i entitetski, sastoje se od određenog broja zastupnika, koji glasanjem većine, usvajaju određenu odluku i šalju je dalje u proceduru. U Parlamentima se nalaze predstavnici svih naroda i stranaka u BiH, te je mogućnost dogovora oko JRTV servisa, gotovo nemoguća.

Sefo je u časopisu „Medijski dijalozi“ objasnio posljedicu na javno mnjenje. „Posljednjih decenija svjedoci smo svakodnevnih nerazumijevanja koje se prenose putem sile zvane novinarstvo, a udarni naslovi vođeni idejom “mi protiv njih” dovode do nekomunikacije i nedodira koji su porazni u jednom multikulturalnom društvu, koje još uvijek nije sposobno zadržati se na tom polju, a da ne govorimo u prelazak u jedan otvoren iterkulturalizam. Jedan od mogućih početaka tog puta trebao bi da zaiskri u slobodnim medijima, i među profesionalnim novinarima koji svjesno utiču na formiranje javnog mnjenja i trebaju odgovorno da koriste tu svoju moć, a kad se to spusti na realnu ravan postaje vidljiva samo utopijska nada. Mediji i ono što se prezentuje putem njih postaju slika savremenog društva, gdje ta slika često poprima lik lažnosti neistine, a gledatelji, slušatelji ili čitatelji postaju puki primaoci primaoci informacija koje ne žele ili ne mogu kritički preispitati. Zadovoljavaju se slikom svijeta kakva im se predstavlja, ne pitajući se nalazi li se možda nešto iza te vješto upakovane predstave.“ (Medijski dijalozi, 2017:15)

4.4.Kablovski operateri u Bosni i Hercegovini

JRTV servisi obraćali su se Regulatornoj agenciji za komunikacije i tražili da mehanizmima koji joj stoje na raspolaganju osigura da kablovski operateri, koji su dužni prenositi signale JRTV servisa, te takođe, pružaju usluge fiksne telefonije, naplaćuju RTV takstu. Ova obraćanja nisu rezultirala uspjehom, jer se Regulatorna agencija oglasila nenađežnom. U sklopu dozvole koju RAK dodjeljuje kablovskim operaterima, isti su dužni emitovati signale JRTV servisa. S druge strane, Javni servisi ne mogu emitovanje njihovih naplatiti kablovskim operaterima, jer se finansiraju RTV taksom.

Da li je RTV taksa uračunata u pretplatu za moja TV uslugu i da li sam istu obavezan plaćati? ▾

BH Telecom ne vrši potraživanje RTV takse i ista nije uključena u račun za uslugu moja TV.
Pretplata za RTV taksu se plaća u skladu sa Zakonom o posjedovanju radijskog i TV prijemnika. Za dodatne informacije vezano za RTV pretplatu trebalo bi da se obratite Javnom Servisu RTV BiH.

15

Ilustracija 12: Moja TV o usluzi RTV takse

2.17. Mjesečna pretplata počinje se obračunavati od trenutka uspostave usluge na koju se odnosi Ugovor, a dalje svakih mjesec dana korištenja usluge. Iznos mjesečne pretplate ne uključuje pretplatu za korištenje javnog RTV Servisa BiH, niti bilo koju drugu pretplatu koju bi naplaćivale određene TV stanice.

2.18. Telemach će Preplatniku besplatno dostaviti račun u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima za uslugu za koju ima potpisani Ugovor ili koju na drugi način naručuje i koristi od Telemacha.

Ilustracija 13: Telemach o RTV taksi

16

¹⁵ <http://www.mojatv.ba/cestala-pitanja.html>

Zbog svih navedenih problema sa prethodnim načinom naplate RTV takse, kao glavnog izvora finansiranja JRTV servisa, JRTV servisi su morali iznaći novi način naplate koji će omogućiti stabilno finansiranje JRTV servisa.

4.5.Zakon o zaštiti potrošača Bosne i Hercegovine

Od avgusta 2017.godine u jednom dijelu Federacije BiH se vrši naplata RTV takse putem računa za utrošenu električnu energiju. Prema Zakonu o javnom RTV servisu građani BiH su obavezni plaćati RTV taksu, a prema Zakonu o zaštiti potrošača BiH (član 36.Zakona o zaštiti potrošača BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 25/06)), račun za pružanje usluge isporuke energije iz člana 35. ovog Zakona, telekomunikacione, komunalne i druge usluge (RTV i sl.), potrošaču se mora dostaviti posebno za svaku uslugu.

Član 54. Zakona o JS RTVFBiH („Službene novine Federacije“ 40/02)

Taksa za posjedovanje prijemnika

- (1) Svako domaćinstvo i pravno lice na teritoriji Bosne i Hercegovine koje posjeduje radio ili televizijski prijemnik dužno je plaćati mjesecnu taksu na posjedovanje tog prijemnika (u dalnjem tekstu: RTV taksa), pod uvjetima određenim ovim Zakonom.
- (2) Od obaveze iz prethodnog stava izuzimaju se domaćinstva i pravna lica kojima se ne isporučuje signal nijednog javnog servisa u Bosni i Hercegovini.
- (3) Prihod od RTV takse može se koristiti samo za finansiranje osnovne djelatnosti RTVFBiH.
- (4) Prihod od RTV taksa ne podliježe poreskim obavezama.

U Elektroprivredi Bosne i Hercegovine i Javnom RTV servisu, izjasnili su da iznos na računu za RTV taksu se ne odnosi na uslugu već predstavlja taksu (porez) na posjedovanje radio ili TV prijemnika koji je regulisan državnim i entitetskim Zakonima o javnom servisu. Ni u jednoj definiciji u Zakonima o javnim servisima ili sistemu Bosne i Hercegovine, RTV taksa

¹⁶ <https://telemach.ba/Binary/10675/OPCI-USLOVI-POSLOVANJA-TELEMACH-JANUAR-2019.pdf>

se ne naziva porezom, dok se u drugim europskim državama RTV taksa naziva porezom, npr.Njemačka- porez po kućanstvu.

4.6.Analiza trenutnog načina naplate

Analiza determinirajućih faktora RTV takse odnosno faktora koji imaju značajan utjecaj na RTV taksu i mogućnosti kontrolisanja datih faktora od strane JRTV servisa pokazuje da zakonodavna regulativa određuje izvor finansiranja i regulacione mehanizme visine, načina ubiranja i naplate RTV takse. Prikaz kretanja RTV takse u prethodnim godinama, pri organizaciji naplate preko telekom operatera i vlastitih službi pretplate pokazuju nezadovoljavajući stepen naplate.

Osim toga RTV taksa se prikuplja i putem vlastitih službi naplate. I pored stalnog rasta broja preplatnika, Inkaso službe naplate u postojećoj organizaciji službe nisu mogle dati zadovoljavajuće rezultate. Razlog je upošljavanje nedovoljnog broja ljudi, koji fizički odlaze na adresu preplatnika, i vrše naplatu pretplate, u dijelovima koje ne pokriva EPBiH u Federaciji BiH. Isti slučaj je i u Brčko distriktu, gdje inkasanti BHRT-a prikupljaju RTV taksu. Također ni u RTRS, koja putem Pošte RS-a, elektronski i inkasanata naplaćuje, s tim da je u RS-u stepen naplate najveći.

4.7.Projekcija naplate putem računa za električnu energiju

U cilju iznalaženja stabilnog i dostatnog iznosa RTV takse kao izvora finansiranja JRTV Servisi (FTV i BHT) predložili su način naplate RTV takse uz naplatu računa za električnu energiju. Ovdje treba naglasiti da RTRS, prema usmenim iskazima iz Federalnog javnog servisa, trenutno samostalno i samoinicijativno naplaćuje taksu u manjem bh.entitetu, bez odluke Odbora sistema.

Naplata RTV takse putem računa za električnu energiju podrazurnijeva da svi snabdjevači stanovništva I privrede koji su za ovu djelatnost registrovani licencom na teritorji Bosne i Hercegovine imaju obavezu da na računima za naplatu električne energije, a koje ispostavljaju domaćinstvima i pravnim licima za krajnju potrošnju, prikažu i iznos RTV takse, prema zvaničnim podacima o visini RTV takse u BiH.

U razmatranju osnove za prikupljanje RTV takse putem računa za električnu energiju u obzir su uzete sljedeće činjenice:

Zakon o JRTV Sistemu definiše jedinstven sistem javnog emitiranja u BiH koji prema članu 3, ovog Zakona čine tri javna RTV servisa i Korporacija JRTV servisa:

Mandat JRTV servisa definisan je članom 5 Zakona.

Prema Zakonu, JRTV servisi (sistem), u skladu sa europskim konceptom JRTV servisa:

(1) tačno informiraju javnost; (2) podržavaju demokratske procese, (3). ima(ju) obavezu da obezbijede odgovarajući omjer vijesti; kulturnog, umjetničkog, sportskog, zabavnog i dječijeg programa, te (4) obezbijede najkvalitetnije programe za javnost pružanjem različitih i činjeničnih informacija.

U skladu sa Zakonom o JRTV sistemu (član 17) JRTV svako domaćinstvo i pravno lice na teritoriji BiH koji posjeduje radio ili televizijski prijemnik ima obavezu plaćati RTV taksu za posjedovanje tog prijemnika. RTV taksa je prihod iz kojeg se finansira osnovna djelatnost JRTV servisa i ne podliježe postupku oporezivanja.

Broj domaćinstava kojima se isporučuje električna energija na području Bosne i Hercegovine prema izvještajima RERS -a i FERK- a iz 2013te i 2012te godine kreće se oko 824 518 ii Federaciji BiH, te 503.894 u RS-u što na nivou Bosne i Hercegovine iznosi 1.328.412 domaćinstava. Ovaj broj ukazuje da broj domaćinstava kojima se isporučuje električna energija nije u procesu pada, dok je broj domaćinstava koja imaju fiksni telefonski priključak, sa razvojem novih oblika telekomunikacionih prenosa konstantno opadao.

Ovaj način naplate RTV takse vrši se u jednom dijelu Federacije, odnosno onom koji Elektroprivreda BiH pruža usluge električne energije. U Republici Srpskoj, naplata RTV takse provodi se putem Inkaso službe, Pošte RS-a i elektronski. Elektroprivreda HZ HB Mostar, nije dogovorila naplaćaviti RTV taksu, tako da u drugom dijelu Federacije BiH, konkretnije Hercegovini naplata je minimalna i trenutno se vrši putem Inkaso službe. Do kraja 2016.godine naplata RTV takse u Hercegovačko-neretvanskom kantonu vršila se putem HT Mostar, međutim i tada je procentualno bio vrlo malo broj preplatnika.

Tabela 5: Broj domaćinstava sa priključkom na električnu energiju (broj obveznika rtv takse), novembar 2014.godine

EP BiH	EP HZ HB	UKUPNO FEDERACIJA	EP RS	UKUPNO BiH
652 102	172 416	824 518	503 894	1 328 412 ¹⁷

PROVIZIJA ZA NAPLAĆENU RTV TAKSU ISKAZANA U KM NA GODIŠNJEM NIVOU PRI VISINE RTV TAKSE OD 7,5 KM

Tabela 6:prema potencijalnom broju obveznika RTV takse (broj domaćinstava sa priključkom na električnu energiju

EP BiH	EP HZHB	UKUPNO FEDERACIJA	EP RS	UKUPNO NA NIVOU BiH
586 892	155 174	1% 742 066	453 505	1 195 571
1 173 784	310 349	2% 1 184 132	907 009	2 391 142
2 347 567	620 698	4% 2 968 265	1 814 018	4 782 283 ¹⁸

Jaki regulacioni mehanizmi u naplati RTV takse u cilju obezbjeđenja stabilnog prihoda JRTV servis je uobičajena praksa svih evropskih zemalja, koje primjenjuju model RTV takse u finansiranju JRTV servisa. Dosadašnja praksa finansiranja JRTV servisa u Bosni i Hercegovini nije pokazala da uspostavljeni regulacioni mehanizmi imaju pozitivan efekat na očuvanje i stabilnost osnovnog izvora finansiranja JRTV servisa.

Glavni problem u dosadašnjem načinu prikupljanja RTV takse iskazali su se u stalnom padu broja preplatnika i izbjegavanja plaćanja RTV takse, što je rezultiralo-finansijskim teškoćama.

¹⁷ interni dokument RTVFBiH „Model finansiranja JRTV servisa“

¹⁸ interni dokument RTVFBiH „Model finansiranja JRTV servisa“

4.8.Oslobađanje od obaveze RTV takse

U skladu sa Zakonom o JRTV Sistemu, svako domaćinstvo ili pravno lice ima obavezu plaćanje jedne RTV takse, ukoliko posjeduje RTV prijemnik, tako da u slučaju „duplicih brojila“ ili ukoliko ne posjeduju RTV prijemnik dužni su dostaviti izjavu u svrhu oslobađanja od plaćanja RTV takse. U članu 59. Zakona o JSFBiH, svako domaćinstvo dužno je plaćati RTV taksu za samo jedan prijemnik, bez obzira na njihov ukupan broj u domaćinstvu. Samo jedan član domaćinstva može biti evidentiran kao obveznik plaćanja RTV takse. Svako pravno lice osim onih navedenih u stavu ovog člana dužno je plaćati RTV taksu za svaki prijemnik koji posjeduje. Javne zdravstvene institucije, javne obrazovne institucije, institucije za socijalnu pomoć, radio-televizijske stanice i pravna lica koja se bave proizvodnjom, servisiranjem, instalacijom, prodajom ili iznajmljivanjem radio ili televizijskih prijemnika plaćaju jednu taksu po instituciji, prodavnici, odnosno poslovnici ili ispostavi. Pravna lica (hoteli, moteli...) su dužna plaćati RTV taksu za svaki radio ili televizijski prijemnik. Federalna Vlada je donijela odluku kojom je Federalno ministarstva za pitanja boraca i invalida preuzele obavezu plaćanja RTV takse za određena udruženja paraplegičara.

5. Rezultati istraživanja

Istraživanje ovog naučno-istraživačkog rada, posvećeno je neregulisanom sistemu naplate RTV takse u Bosni i Hercegovini. Stabilno finansiranje i postojanje Javnog servisa podrazumijeva i demokratizaciju i transparentnost, kao stub jednog takvog društva. Kako je ovo jako važna tema, nedovoljno prisutna sa još manjom količinom informacijama u medijima, na samom početku istraživanja, postavili smo hipoteze koje smo u toku istraživanja potvrđili. Anketa koja je korištena u istraživanju, pomogla nam je da dobijemo uvid u stavove bh.građana o tome da li plaćaju RTV taksu i koliko je visoka svijest o značaju javnih RTV servisa. Anketom je obuhvaćeno 100 (stotinu) ispitanika tj. domaćinstava sa područja cijele BiH, sa akcentom na Federaciju (Hercegovina i dio Bosne), RS i Brčko distikt.

Generalna hipoteza glasila je: Potrebno je uspostaviti jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou države Bosne i Hercegovine.

Posebna hipoteza glasile su:

H1: Neregulisanost naplate RTV takse javnom mnijenju omogućava neplaćanje iste.

H2: Broj građana koji plaćaju RTV taksu je znatno niži od evropskog prosjeka i zemalja regionala.

H3: U BiH je nizak nivo svijesti građana o značaju javnih RTV servisa.

Analizom dobijenih odgovora u anketi kao i analizom (sadržaja) dokumenata možemo zaključiti da su sve hipoteze potvrđene.

5.1. Metodologija istraživanja

Empirijsko istraživanje o temi „Stav javnosti o RTV taksi“ provedeno je među osobama koje su građani Bosne i Hercegovine i koji žive u BiH, čija je zakonska obaveza plaćanje RTV takse.

Učešće u samoj anketi bilo je na dobrovoljnoj osnovi i uz zagarantovanu anonimnost ispitanika sa područja cijele BiH. U anketi se radi o namjernom stratifikovanom uzorku na 100 ljudi i sastoji se od 10 pitanja. Pitanja su postavljana modelom obrnutog lijevka, koji započinje najkonkretnijim, a onda slijede pitanja koja traže situacione podatke, dokazivanja i opisivanje. Anketa je obuhvatila 100 domaćinstava sa područja Bosne i Hercegovine, koji su raspodijenjeni u grupe dio Hercegovine, dio Bosna (Federacija), RS i Brčko distrikt. Rezultati anketnog upitnika su predstavljeni grafički i procentualno, podijenjeni po 25 iz dvije teritorijalne jedinice, RS i Brčko distrikt, i 50 FBiH, na način da je 25 domaćinstava iz dijela Hrvatske koji pripada Federaciji i 25 iz dijela Bosne a koji pripada FBiH.

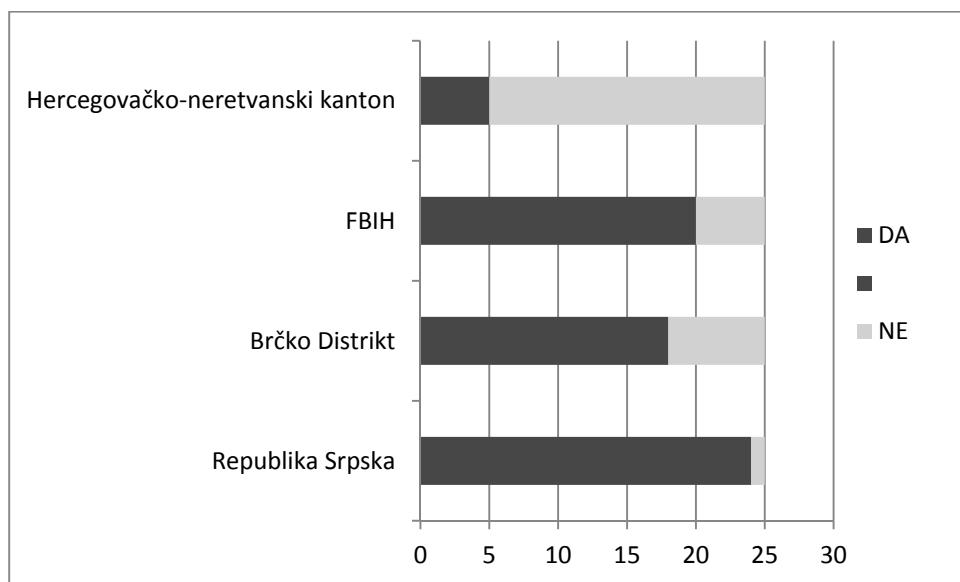
5.2. Analiza rezultata dobijenih na osnovu anketnog ispitivanja

Pitanje 1. Da li plaćate RTV takstu?

Tabela 1.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	24	1
Brčko Distrikt	18	7
FBiH	20	5
FBiH-Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	5	20

Na prvo pitanje, da li plaćate rtv takstu, 24 domaćinstva iz RS-a su se izjasnila da plaćaju, dok je samo jedan odgovor bio negativan, što vezujemo za mogućnost prinudne naplate RTRS-a. U Brčko distriktu, 18 domaćinstava plaća rtv takstu, dok njih 7 ne plaća. Od 25, 20 domaćinstava u FBiH plaća rtv takstu, dok njih 5 ne plaća. U Hercegovačko-neretvanskom i Zapadnohercegovačkom kantonu, samo 5 domaćinstava se izjasnilo da plaća rtv takstu, dok je njih 20 kazalo da ne plaćaju.



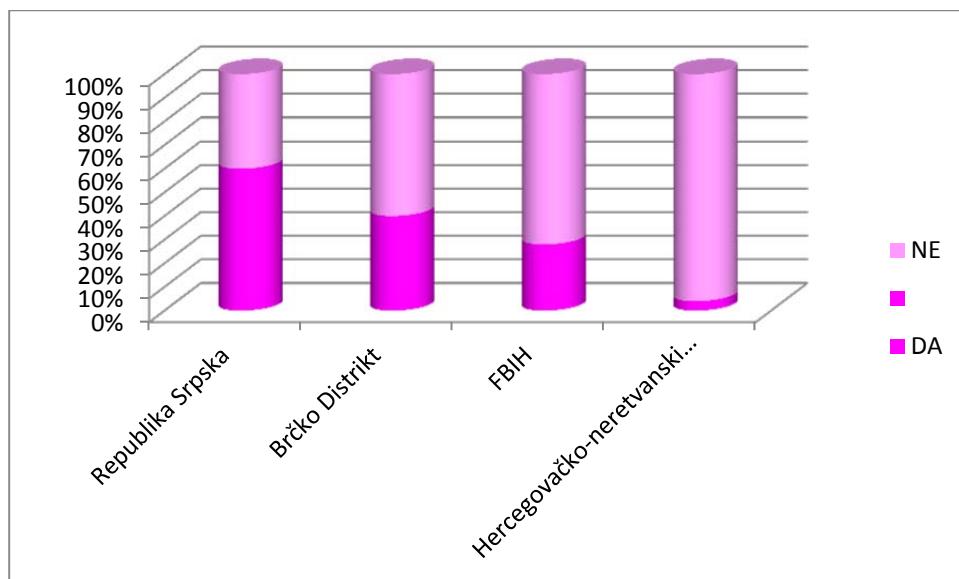
Grafikon 1. Veliki broj građana ne plaća RTV takstu

Pitanje 2. Da li ste svjesni značaja javnih RTV servisa?

Tabela 2.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	15	10
Brčko Distrikt	10	15
FBiH	7	18
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	1	24

U ovom slučaju, o značaju JRTV servisa, podaci govore da samo njih 15 priznaje značaj u RS, gdje je naplativnost najveća. 10 domaćinstava u Brčko distriktu smatra da je svjesno značaja JRTV servisa, a njih 15 smatra da nisu značajni. U FBiH, 7 domaćinstava smatra da je velik značaj JRTV servisa, dok njih 18 misli da su servisi precijenjeni. U Hercegovačko-neretvanskom i Zapadnohercegovačkom kantonu, samo jedno domaćinstvo smatra da su JRTV servisi značajni.

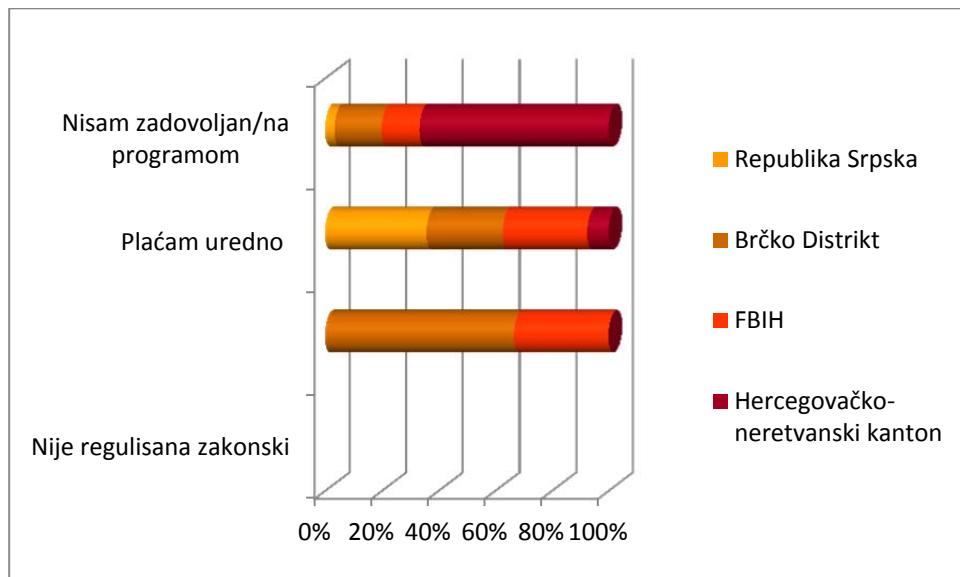


Grafikon 2. Građani nisu dovoljno svjesni značaja javnih RTV servisa

Pitanje 3. Zašto plaćate ili ne plaćate RTV takstu?

Teritorijalne jedinice u BiH	Nije regulisana zakonski	Plaćam uredno	Nisam zadovoljan/a programom
Republika Srpska	0	24	1
Brčko Distrikt	2	18	5
FBIH	1	20	4
FBIH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	0	5	20

Na treće pitanje, zašto ne plaćaju RTV taksu, 30 % građana se izjasnilo da nisu zadovoljni programom JRTV servisa, dok njih 3% smatra da nije regulisana zakonski. Ukoliko pogledamo podatke gledanosti, koje dostavljaju Agencije za mjerenje gledanosti, primjetićemo da su kanali javnih emitera u 6 najgledanijih. Što znači da građani gledaju programe JRTV servisa, ali nisu zadovoljni kvalitetom i zato ne žele plaćati RTV taksu.



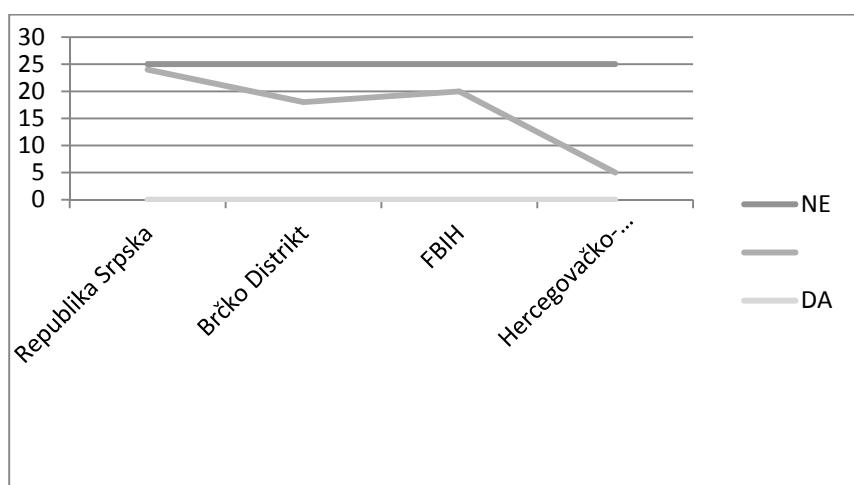
Grafikon 3. 30 % građana nije zadovoljno programom JRTV servisa

Pitanje 4. Znate li da je RTV taksa zakonska obaveza?

Tabela 4.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	24	1
Brčko Distrikt	18	7
FBiH	20	5
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	5	20

57 % domaćinstava zna da je RTV taksa zakonski obavezna , dok 43% domaćinstava smatra da je nije zakonski obavezna.



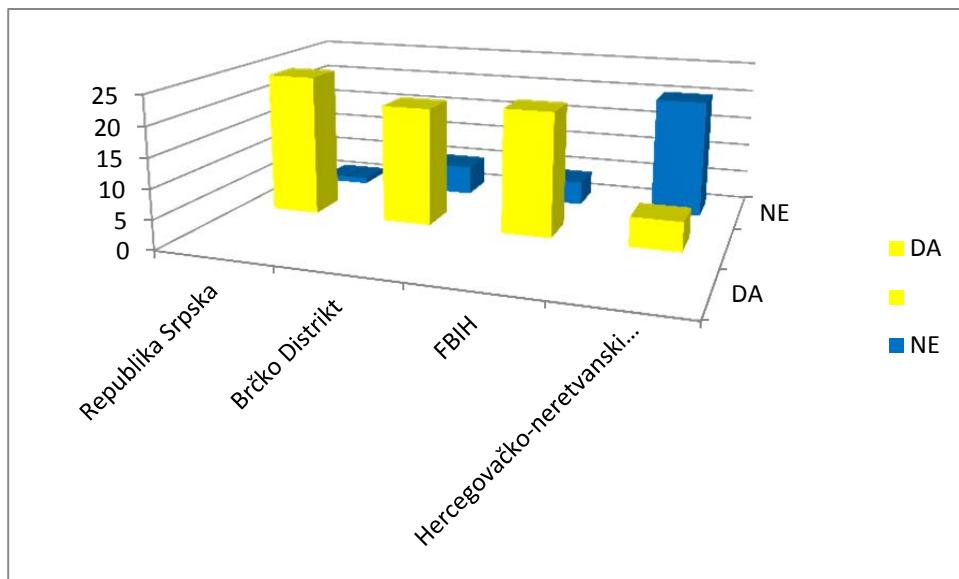
Grafikon 4.Skoro pola domaćinstava smatra da RTV taksa nije zakonski obavezna

Pitanje 5. Gledate li programe javnih servisa?

Tabela 5.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	24	1
Brčko Distrikt	20	5
FBiH	21	4
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	5	20

30 % domaćinstava izjasnilo se da ne gleda programe JRTV servisa, dok njih 70 % gleda programe JRTV servisa. Dodaćemo da javni emiteri spadaju u šest najgledanijih po analizama Agencija za mjerjenje gledanosti.



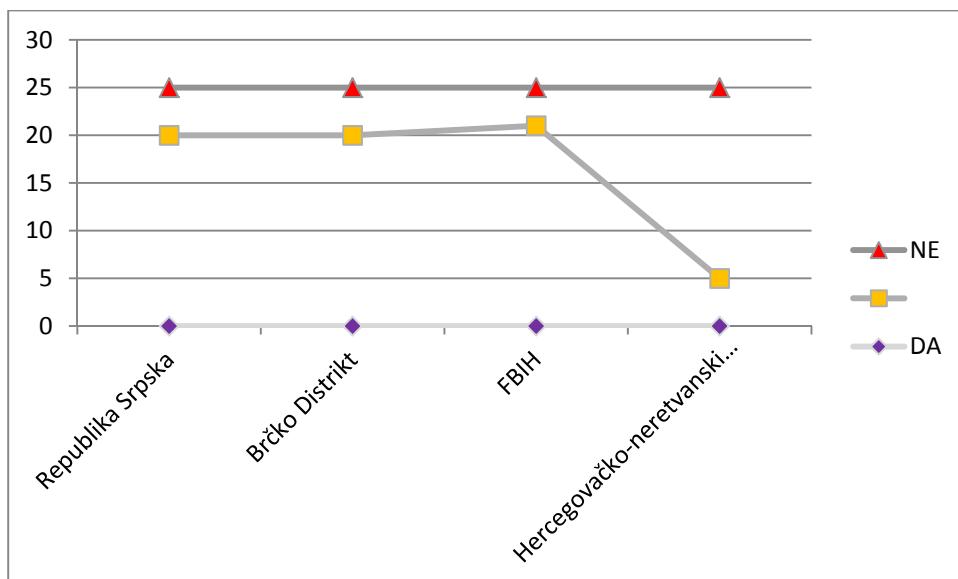
Grafikon 5. Građani gledaju programe JRTV servisa

Pitanje 6. Smatrate li da Javni RTV servisi ispunjavaju osnovnu obavezu, objektivnog izvještavanja?

Tabela 6.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	20	5
Brčko Distrikt	20	5
FBiH	21	4
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	5	20

34% domaćinstava smatra da JRTV servisi ne izvještavaju objektivno, dok 66% smatra da objektivno izvještavaju.



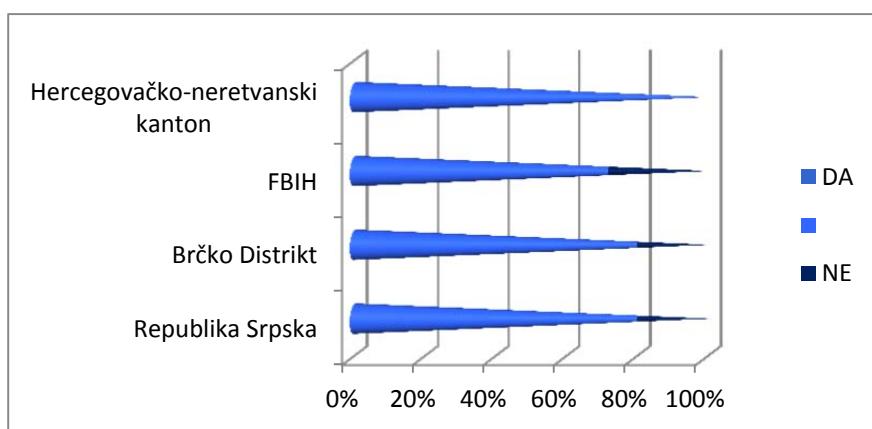
Grafikon 6. Građani smatraju da JRTV servisi objektivno izvještavaju

Pitanje 7. Smatrate li da treba povećati učešće javnosti u rad JRTV servisa?

Tabela 7.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	20	5
Brčko Distrikt	20	5
FBiH	18	7
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	25	0

Na pitanje da li treba povećati učešće javnosti u rad JRTV servisa, 83% građana smatra da je potrebno i da su im JRTV servisi nedostupni, dok njih samo 17 % smatra da ne treba.



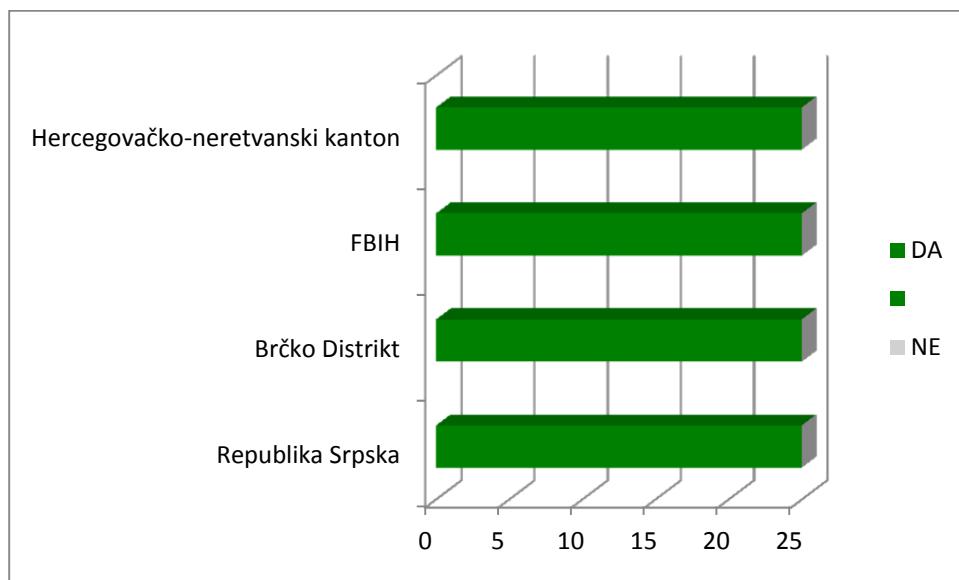
Grafikon 7. Građani smatraju da treba povećati učešće javnosti u radu JRTV servisa

Pitanje 8. Treba li uspostaviti jednak sistem naplate RTV takse na nivou cijele države, koji bi se odnosio jednak na sve građane?

Tabela 8.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	25	0
Brčko Distrikt	25	0
FBIH	25	0
FBIH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	25	0

Svi građani smatraju da je potrebno uspostaviti jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou države Bosne i Hercegovine.



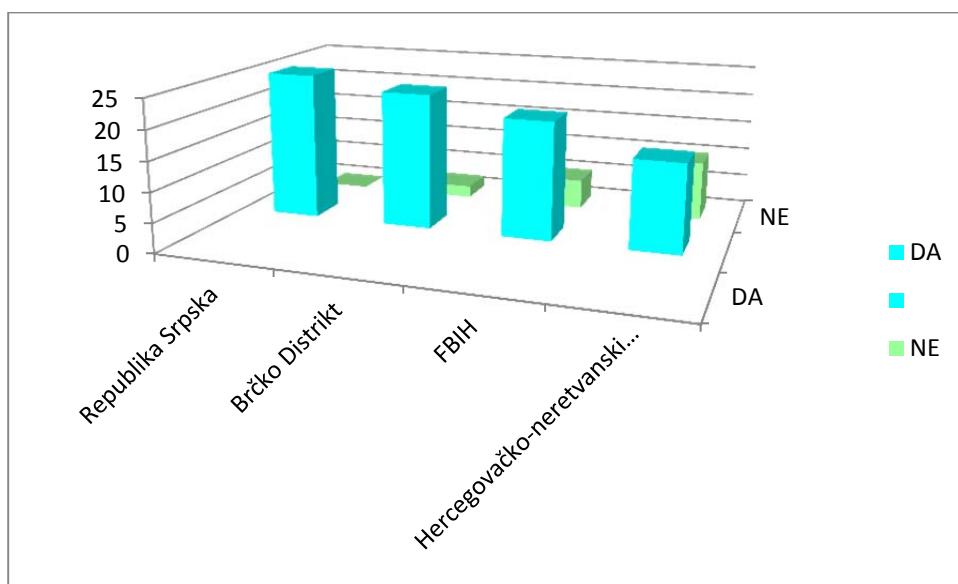
Grafikon 8. Svi građani smatraju da je potrebno uspostaviti jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou Bosne i Hercegovine.

Pitanje 9. Da li biste onda plaćali RTV taksu?

Tabela 9.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	25	0
Brčko Distrikt	23	2
FBiH	20	5
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	15	10

Kada bi se uspostavio jedinstven sistem naplate RTV takse za sve građane, njih 17 % i dalje ne bi plaćalo RTV taksu, dok većina, 83% bi plaćalo RTV taksu.



Grafikon 9. Kada bi se uspostavio jedinstven sistem naplate RTV takse, većina građana bi plaćala RTV taksu.

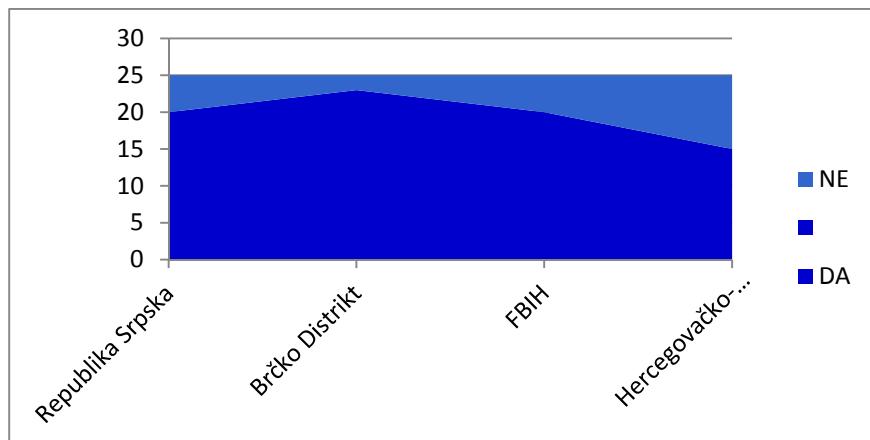
Pitanje 10. Da li Vam je mnogo izdvojiti 7,5 KM mjesečno na RTV taksu?

Tabela 10.

Teritorijalne jedinice u BiH	DA	NE
Republika Srpska	20	5
Brčko Distrikt	23	2
FBiH	20	5
FBiH:Hercegovačko-neretvanski kanton i Zapadnohercegovački kanton	15	10

kanton i Zapadnohercegovački kanton		
-------------------------------------	--	--

78% građana smatra da iznos od 7,5 KM je previsok za RTV taksu, dok njih 22% smatra da im nije mnogo odvojiti 7,5 KM mjesечно za RTV taksu. Prosječna neto plata u BiH za 2018.godinu iznosila je 877 KM, podaci su Agencije za statistiku BiH. A prema podacima iste Agencije, dvije prosječne plate nedovoljne su za potrošačku korpu (1850 KM) četveročlane porodice u BiH.



Grafikon 10. Građani smatraju da je cijena RTV takse visoka

5.3.Zaključna razmatranja

Tema ovog rada je stav javnosti o RTV taksi. Osnovni problem ovog istraživanja bio je analizirati sistem naplate RTV takse, te prikazati trenutne podatke o naplati iste. Posebno je analiziran način funkcionisanja JRTV servisa od njihovog nastanka do danas, kao i sistem naplate RTV takse, koji je vrlo komplikovan. Osim toga, cilj je i podići svijest o značaju JRTV servisa u BiH.

Predmet istraživanja je nereguliranost naplate RTV takse. Istraživanje je bilo empirijskog i teorijskog karaktera, i možemo konstatovati da su svi ciljevi ostvareni.

Primjenjene su dvije metode istraživanja: analiza (sadržaja) dokumenta i metoda pribavljanja podataka (anketa) koja je bila ključna za dobijanje uvida u stavove građana da li plaćaju RTV taksu i koji su razlozi neplaćanja RTV takse.

Kroz naučno-istraživački rad smo pružili informacije o javnom mnjenju, javnim servisima, JRTV servisima u BiH i načinu funkcionisanja, o RTV taksi, naplati RTV takse u regionu i

drugim zemljama, trenutnom načinu naplate RTV takse u BiH i njenom značaju, kao i svim problemima sa kojima se susreću JRTV servisi.

Kroz rad smo potvrdili sve hipoteze koje smo postavili na početku istraživanja.

Generalna hipoteza: Potrebno je uspostaviti jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou države Bosne i Hercegovine

Posebna hipoteza 1: Neregulisanost naplate RTV takse javnom mnijenju omogućava neplaćanje iste.

Posebna hipoteza 2: Broj građana koji plaćaju RTV taksu je znatno niži od evropskog prosjeka i zemalja regiona.

Posebna hipoteza 3: U BiH je nizak nivo svijesti građana o značaju javnih RTV servisa.

Navedena istraživanja i zapažanja ukazuju na potrebu hitnog reagovanja u očuvanju i povećanju prihoda od RTV takse. Sa postojećim stepenom naplate i brojem preplatnika RTV takse prihod koji se obezbjeđuju, nedovoljni su za funkcionisanje i bitno ugrožava budući opstanak JRTV servisa.

Stoga je potrebno iznaći način naplate RTV takse koji će omogućiti najbrže, najjednostavnije i najefikasnije povećanje broja preplatnika, i stvaranje uslova za dostatan i stabilan prihod RTV takse, kao i jedinstven sistem naplate RTV takse na nivou cijele države.

U Javnim servisima, kako državnom, tako i entiteskim, što bi značilo poštivanje Zakona o rukovodećim pozicijama i potpuni rad u službi javnosti, bez ikakvih političkih utjecaja. Najteži dio upravo jeste izbjegći politički utjecaj jer predstavnici u Parlamentima upravo odlučuju o tome.

Potrebno je krenuti od početka, i uspostaviti Korporaciju javnog RTV sistema, da bi se uspostavila dobra saradnja između javnih emitera. Zatim, izbor rukovodećih pozicija raditi transparentno, plasirati program za sve građane BiH (tri konstitutivna i ostale), kao i uvesti odgovarajuće kazne za sve uposlenike JRTV servisa u slučaju kršenja Pravilnika o Radu (Kodeks ponašanja i istupanja u javnost).

Pravni okvir za javno emitiranje treba usuglasiti. Zakonom o Javnom radiotelevizijskom sistemu treba uspostaviti zajedničke elemente tri javna emitera, kao što je njihova institucionalna struktura, zaštitni elementi važni za neovisnost i uređivačku autonomiju, reguliranje sadržaja i finansiranje. Pravnim okvirom također treba regulirati odnose između tri javna emitera i Korporacije, kao i odnose između Javnog radiotelevizijskog sistema i Regulatorne agencije za komunikacije. Zakoni o pojedinačnim javnim emiterima trebaju biti

usuglašeni sa Zakonom o Javnom radiotelevizijskom sistemu. Oni trebaju samo proširiti odredbe Zakona o Javnom radiotelevizijskom sistemu, obuhvatajući konkretnе zahtjeve u vezi s obavezama javnih emitera, kvalifikacijama i drugim zahtjevima u vezi s odabirom članova upravnih tijela i direktora javnih emitera, i odredbama koje imaju za cilj učešće javnosti i odgovornost javnih emitera. Neophodno uspostaviti Korporaciju javnog RTV sistema. Zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, trebaju obuhvatati preciznu definiciju obaveza javnih emitera, koja odslikava evropske standarde, i uspostaviti mehanizme za kontrolu ispunjavanja obaveza javnih emitera. Posebno trebaju dati važnost ulozi javnih emitera u integraciji svih osoba, grupa i zajednica u Bosni i Hercegovini. Zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, trebaju ojačati institucionalnu autonomiju i uređivačku neovisnost javnih emitera, putem proklamiranja principa institucionalne autonomije i uređivačke neovisnosti, putem zabranjivanja generalnim direktorima i članovima upravnih i nadzornih odbora da primaju bilo kakve instrukcije od bilo kojeg tijela, osim onog koje ih je imenovalo, i putem uvrštavanja odredaba koje se odnose na sukob interesa.

Regulatornoj agenciji za komunikacije treba dati ovlasti da predlaže kandidate za upravne odbore tri javna emitera, oslanjajući se na usuglašeni sistem predlaganja. Državni parlament i parlamenti dva entiteta ne trebaju imati mogućnost da odbiju RAK-ovu listu kandidata, koji su ušli u uži izbor za upravni odbor.

Zakoni, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, trebaju promovirati učešće javnosti u upravljanju javnim servisom, putem omogućavanja parlamentarnim komisijama da pozovu kandidate koji su ušli u uži izbor za upravne odbore javnih emitera, da javno odgovore na pitanja članova komisija, te omogućiti javnosti da predstavi svoje mišljenje u vezi s tim kandidatima.

Zakonima, koji se odnose na Javni radiotelevizijski sistem, treba se naznačiti da javni emiteri ostaju odgovorni pred javnošću.

Pored njihove obaveze da pošalju godišnje izvještaje parlamentima, od javnih emitera i Korporacije treba zahtijevati, kao i od bilo kojeg drugog javnog tijela, da redovno distribuiraju informacije o svojim aktivnostima.

Od javnih emitera treba zahtijevati da uspostave interne mehanizme podnošenja žalbe, koji bi omogućili slušaocima i gledaocima da iznose primjedbe na način na koji javni emiteri obavljaju svoje dužnosti javnog servisa.

Državni parlament i parlamenti oba entiteta trebaju osigurati da javnim emiterima budu data neophodna finansijska sredstva, kako bi ispunili svoju misiju i uspostavili mehanizme za redovno razmatranje njihovih potreba i pružanje javnih sredstava, te kako bi im se omogućilo da djeluju u novom digitalnom okruženju. RTV pretplata treba biti određena nakon

konsultacija s javnim emiterima, kako bi odslikavala finansijska sredstva neophodna za ispunjavanje obaveza javnih emitera.

Do navedenih elemenata u zaključku, došli smo istraživanjem ove teme, a sve u cilju stabilnog JRTV servisa u BiH namijenjenog svim građanima BiH.

LITERATURA

Knjige

- Bašić-Hrvatin S., Thompson M., Jusić T. (2008), Razjedinjeni propadaju, Mediacentar, Sarajevo
- Castels, M. (2014), Moć komunikacija, Clio Beogead
- Dej, Luis Alvin (2008), Etika u medijima: primjeri i kontraverze, Beograd: Medija centar:Plus.
- Korni, D. (2004), Etika informisanja, Clio, Beograd.
- Kunczik, M., Zipfel, A. (2006), Uvod u znanost o medijima i komunikologiju, Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb
- Kurtić N, (2011), Komunikološki ogledi, Bosanska riječ, Tuzla
- Fejzić, Fahira, (2008), Uvod u teoriju informacija, Promocult, Sarajevo.
- Fejzić, Fahira, (2009),Medijska kultura u BIH , Sarajevo.
- Habermas, Jurgen,(1969) Javno mnjenje, Beograd.
- Hudelist, Darko, (1992): Novinari pod šljemom, Globus, Zagreb.
- Isanović A., (2008), Hoće li televizija prenosi digitalnu revoluciju, Mediacentar, Sarajevo
- Lippmann,Walter,(1995): Javno mnjenje , Zagreb,
- McQueen, D. Televizija: medijski priručnik, Beograd: Clio, 2000.
- Miroslavljević, Mladen (2010), Političko komuniciranje, Amosgraf d.o.o., Sarajevo
- Nuhanović, A. (1998), „Fenomen javnosti“, Promocult Sarajevo
- Lamza Posavec, Vesna (1995) Javno mnjenje, Zagreb: Alinea
- Lamza Posavec, Vesna (2005) Mjerenje javnosti. Metodologiski i analitički pristupi istraživanju javnoga mnjenja, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

- Prajs, S. (2011), Izučavanje medija, Clio Beograd
- Šljivo Grbo, Amila, (2009), Mediji i demokratizacija društva, Fakultet političkih nauka, Bemust, Sarajevo.
- Tjurou, Dž. (2013), Mediji danas: uvod u masovne komunikacije II, Clio,Beograd
- Turčilo, L., Buljubašić B. (2012), Vjerodostojnost medija: Izazovi globalizacije i specifičnosti regiona, Sarajevo
- Turčilo, L , Sistem Javnog emitiranja u BiH, Ima li rješenja? , *FPN* Sarajevo.
- Peruško-Čulek, Zrinjka. (1999) Demokracija i mediji, Nakladnik, Zagreb.
- Peruško, Z., (2005) Televizija u Evropi: zakonodavstvo, javne politike i neovisnost. Zagreb: Budapest: Otvoreno društvo-Hrvatska: Open Society Institute
- Peruško Z.,(2011) Uvod u medije. Uvod u medije Naklada Jesenski i Turk Hrvatsko sociološko društvo Zagreb
- Veljanovski, R. (2005). Javni RTV servis u službi građana. Beograd: Clio
- Voćkić-Avdagić,J. (1997): Razvoj komunikacijskih procesa i sistema i bosanskohercegovačko društvo i država, Sarajevo
- Vreg, F. (1991), Demokratsko komuniciranje, Fakultet političkih nauka Sarajevo,

Leksikoni i rječnici:

Beridan I.,M. Tomić I., Kreso, M. (2001), *Leksikon sigurnosti*, “DES”, Sarajevo

Metodologija:

Termiz, Dž.(2018), Milosavljević S., *Praktikum iz metodologije politikologije*,Fakultet političkih nauka, Sarajevo.

Termiz, Dž. (2009), *Metodologija društvenih nauka*, NIK”Graffit”, Lukavac.

Zakonske odredbe i deklaracije:

- Zakon o Javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 78/05)
- Zakon o izmjeni zakona o Javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ 25/16)
- Zakon o Javnom servisu Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine („Sl.novine FBIH“ br 48/08)
- Zakona o radio-televiziji Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 49/06, 73/08. i 42/10)
- Zakon o zaštiti potrošača BiH („Sl.glasnik BiH 25/06 i 88/15)
- Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine („Sl.novine FBIH“ broj 26/16)
- Ustav Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1998.
- Moskovska deklaracija o medijima I medijskoj pismenosti, UNESCO, 2012, www.unesco.org
- Paris Declaration on Media and Information Literacy in the Digital Era, UNESCO, 2014, www.unesco.org
- Joint declaration on freedom of expression and responses to conflict situations, OSCE, 2015, www.osce.org
- Resolution 2070 (2015) Increasing co-operation against cyberterrorism and other large-scale attacks on the Internet, VE, 2015, www.coe.int
- Resolution 2144 Ending cyberdiscrimination and online hate, VE, 2017, www.coe.int
- Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama (2010/13), EU, www.europa.eu

Interni dokumenti RTVFBiH

- ❖ Modeli finansiranja JRTV servisa
- ❖ Analiza zakona koji se odnose na JRTV sistem BiH- OSCE 2012.

- ❖ Izvještaj o radu RTVFBiH 2007., 2008., 2009., 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016., 2017. Godine
- ❖ Izvještaj o radu BHRT 2012. I 2015.godine

Internet

1. Barber, S. (2012). Understanding Online Audio-Visual Content: A European Initiative, Media Literacy and the User. // Medijske studije, 3(6), 28-40. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/96351>
2. Bardoel, J.; d'Haenens, L. Reinventing public service broadcasting in Europe: prospects, promises and problems. // Media Culture Society 30(2008). URL: <http://www.uk.sagepub.com/mcquail6/Online%20readings/7a%20Bardoel%20&%20dHaenens.pdf>
3. Car, V. Televizija u novomedijском окружењу // Medijske studije 1(2010), str. 91-104. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/113913> (30.11.2015)
4. Jakubowicz, K. Javno i civilno emitiranje u Poljskoj : koji su izgledi njihova pojavljivanja i opstanka. // Medijska istraživanja 2, 1 (1995), str. 241-260.
5. Jandrić, I. Usporedba informativnih programa BBC-ja i HRT-a. // Politička misao 41, 2(2004), str. 72-84.
6. Matković, D. Stvaranje televizijskog tržišta. // Medijska istraživanja 6, 2(2000), str. 117-122. URL: <http://hrcak.srce.hr/26308>
7. Mučalo, M. Javni servisi ili komercijalni sadržaji? // Politička misao 41, 1(2004), str. 42-54. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/35992>
8. Popović, H. Popularni televizijski žanrovi kao refleksija suvremenog društva. // Holon 3(2012), str. 18-43. URL.: <http://hrcak.srce.hr/file/139132>
9. Roller, V. Novo doba televizije u Hrvatskoj: žanrovi, publika i javni interes. // Politička misao 51 (2014), 4 ; str. 142-171. URL.: <http://hrcak.srce.hr/file/200346>

Časopisi:

- Martinovic, D. „Role of Public Service Television in the Process of Globalization – Case Study of Public Broadcasting Service of Bosnia and Herzegovina”, Media dialogues / Medijski dijalozi ISSN 1800-7074 (2010), str 107-114.
- Sefo, M. „Odgovornost medija i poštivanje slobode govora u medijima kroz primjenu novinarskog ethosa“ // Medijski dijalozi. - ISSN 1800-7074 -26 (2017), str. 7-16.
- Šahinpašić, A. Javni radio-televizijski sistem u Bosni i Hercegovini: online komunikacija, sadržaj i participacija. // Medijska istraživanja. - ISSN 1330-6928. – 19 (2013), 1; str 105-132.
- Šagolj, S. Prekogranične televizije i uređenje elektroničkog medijskog prostora u Bosni i Hercegovini. // Međunarodne studije. - ISSN 1332-4756. - 7 (2007), 1 ; str. 111-128.
- Jusić, T. Natjecanje za oglašivače : implikacije zakona o javnom RTV sustavu na komercijalni TV sektor u Bosni i Hercegovini. // Medijska istraživanja : 9 (2003), 1 ; str. 115-135. Izvori na internetu (27.11.2018.)

BIOGRAFIJA

Zovem se Amina Hodžić, rođena sam u Zenici 17.08.1992. godine. Pred kraj srednjoškolskog obrazovanja, organizovali smo oproštajnu priredbu koju sam, od svih srednjoškolaca, sasvim slučajno vodila ja. Tada sam odlučila čime će se baviti u životu. Iako danas od komšinica saznajem da sam se kao dijete igrala televizije i glumila voditeljicu vijesti, i dalje smatram, da je priredba bila prijelomni trenutak. Svoj novinarski put započela sam prije sedam godina, nakon zavšetka Srednje ekonomski škole u Zenici, kao novinarka, voditeljica i producentica u redakcijama kulturno – zabavnog programa FACE televizije. Tada upisujem studij žurnalistike na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Nakon toga radila sam na TV1, prvo kao novinarka, zatim voditeljica vremenske prognoze a onda i voditeljica i producentica projekta Prvi glas sevdaha. Organizovali smo audicije u 10 bh.gradova, u cilju promocije bh. tradicije i kulture, posebno bh.taditionalne lirske pjesme sevdalinke. Nakon toga , u avgustu 2015. godine, vidjela sam javni oglas za prijem voditelja i novinara na FTV. Prijavila sam se i

od 200 kandidata, izabrano je nas 10 koji počinjemo sa radom. FTV pokreće sasvim novu emisiju „Federacija plus“ u sklopu Informativnog programa, gdje i počinje moj angažman. Emisija je bila kolažnog tipa, gdje smo predstavljali sve pozitivne priče iz naše zemlje. Početkom 2016. uslijedio je i Dnevnik 2, kojeg sam radila do početka 2017.godine. Na Federalnoj televiziji sam bila angažovana na radnom mjestu novinarke i prezenterke IP FTV. U svojoj sedmogodišnjoj karijeri uradila sam značajan broj realiziranih intervjuja sa istaknutim ličnostima iz različitih sfera društvenog života Bosne i Hercegovine.

Od mjeseca marta 2019.godine počela sam raditi na televiziji NovaBH, na radnom mjestu prezenterka Informativnog programa. Tečno govorim i pišem englenski jezik, i solidno poznajem talijanski i francuski.

PRILOZI:

Popis ilustracija:

Ilustracija 1: Gledanost TV stanica u BiH u 2018.godini.....	47
Ilustracija 2: Dugovanja entitetskih emitera prema BHRT-u	49
Ilustracija 3: Priznanica za plaćenu taksu za posjedovanje radio ili tv prijemnika	50
Ilustracija 4: Priznanica za plaćenu taksu za posjedovanje radio ili tv prijemnika	50
Ilustracija 5: Član 29. Zakona o izvršnom postupku FBiH	51
Ilustracija 6: Član 29. Zakona o izvršnom postupku RS	52
Ilustracija 7: Prinudna naplata RTV takse u RS-u.....	53
Ilustracija 9: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse	54
Ilustracija 10: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse	54
Ilustracija 8: Javno pozivanje zastupnika na neplaćanje RTV takse	54
Ilustracija 11: RTV Herceg Bosna počela emitirati tv program.....	55
Ilustracija 12: Moja TV o usluži RTV takse	57
Ilustracija 13: Telemach o RTV taksi.....	57

TABELE:

Tabela 1: Godišnji iznos RTV takse za zemlje regiona	37
Tabela 2: Godišnji iznosi odnosa neto plaće i RTV takse za zemlje regiona.....	38
Tabela 3: Broj domaćinstava sa priključkom na fiksni telefon (broj obveznika RTV takse) novembar, 2014.godine	45
Tabela 4: Prihodi Javnih RTV servisa od RTV takse od 2009.-2017.godine	45

Tabela 5: Broj domaćinstava sa priključkom na električnu energiju (broj obveznika rtv takse) , novembar 2014.godine	61
Tabela 6:prema potencijalnom broju obveznika RTV takse (broj domaćinstava sa priključkom na električnu energiju).....	61
Tabela 7:prema očekivanom broju obveznika RTV takse (broj domaćinstava umanjen za dupla brojila)	62

GRAFIKONI:

Grafikon 1	65
Grafikon 2	66
Grafikon 3	67
Grafikon 4	68
Grafikon 5	69
Grafikon 6	70
Grafikon 7	71
Grafikon 8	72
Grafikon 9	73
Grafikon 10	74

U okviru Analize ankete rezultata, data su pitanja i odgovori , koji su se našli u sklopu ankete koja je prilog u ovom radu.

Pitanje 1. Da li plaćate RTV taksu?

- DA
- NE

Pitanje 2. Da li ste svjesni značaja javnih RTV servisa?

- DA
- NE

Pitanje 3. Zašto plaćate ili ne plaćate RTV taksu?

- NIJE REGULISANA ZAKONSKI
- PLAĆAM UREDNO

- NISAM ZADOVOLJAN/A PROGRAMOM

Pitanje 4. Znate li da je RTV taksa zakonska obaveza?

- DA
- NE

Pitanje 5. Gledate li programe javnih servisa?

- DA
- NE

Pitanje 6. Smatrate li da Javni RTV servisi ispunjavaju primarnu obavezu, objektivnog izvještavanja?

- DA
- NE

Pitanje 7. Smatrate li da treba povećati učešće javnosti u rad JRTV servisa?

- DA
- NE

Pitanje 8. Treba li uspostaviti jednak sistem naplate RTV takse na nivou cijele države, koji bi se odnosio jednako na sve građane, bez obzira na nacionalnost?

- DA
- NE

Pitanje 9. Da li biste onda plaćali RTV taksu?

- DA
- NE

Pitanje 10. Da li Vam je mnogo izdvojiti 7,5 KM mjesečno na RTV taksu?

- DA
- NE

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju. Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____